

Föräldraskap genom adoption

Utbildningsmaterial till
föräldrautbildningen

MYNDIGHETEN FÖR
FAMILJERÄTT OCH
FÖRÄLDRASKAPSSTÖD

Alla barn har rätt att få omvårdnad och att få växa upp under trygga förhållanden och rätt att utvecklas i sin egen takt utifrån sina förutsättningar. För att barn som adopteras ska få så bra liv som möjligt är det avgörande att deras blivande föräldrar är väl förberedda och införstådda med vad en adoption är och kan innebära.

Det här utbildningsmaterialet är skrivet för dig som funderar på att adoptera ett barn från ett annat land. Det används i den obligatoriska föräldrautbildningen. Innehållet är valt för att ge en så realistisk bild av ett adoptivföräldraskap som möjligt. Genom detta hoppas vi bidra till att du kan ta ett välgrundat beslut om adoption och – om du bestämmer dig för att fortsätta adoptionsprocessen – att du är så förberedd som möjligt på det som väntar.

Kristina Svartz
Generaldirektör
Myndigheten för Familjerätt och Föräldraskapsstöd

Innehåll

Till dig som funderar på adoption	7
Den obligatoriska föräldrautbildningen	8
Ansökan om adoption	8
Utbildningsmaterialet	9
Så här är boken tänkt att användas	10
Inför föräldrautbildningen	11
1 Internationell adoption	13
Internationell adoption i ett historiskt perspektiv	14
Regelverket för internationella adoptioner	16
Etiska dilemman	20
Så går en adoption till	22
2 Barns utveckling	29
Samspel mellan arv och miljö	30
Hjärnans utveckling	32
Anknytning	33
Språkutveckling	38
Att bli övergiven tidigt i livet	40
3 Barnen	43
Anledningar till att barn lämnas	44
Barnets bakgrund måste vara utredd	47
Barn behöver trygghet	49
Nationella adoptioner	56
4 Att bilda familj	59
Att bli adoptivförälder	60
Ofrivillig barnlöshet	61
Barnlösheten och relationerna	63
Att välja att adoptera	65

5	Att möta barnet	71
	Att vänta och förbereda sig	72
	Hur förbereds barnen?	75
	Att ta emot barnet	75
	Vistelsetiden	77
	Att hjälpa barnet att knyta ihop livet före och efter adoptionen	81
	Språkbytet	82
6	Den första tiden tillsammans	87
	För barnet förändras hela världen	88
	Att vara nybliven förälder	89
	Reaktioner och beteenden	90
	Exempel på barns reaktioner och hur de kan förstås	90
	Att bli förälder till ett barn som har upplevt förluster	96
7	Att vara en adoptivfamilj	99
	Livsloppsperspektiv	100
	Diskriminering	106
	Adopterades ursprung	108
	Öppenhet i adoptivfamiljen	110
	Adoptionstriangeln	111
	Åtteresor	114
	Att ge sitt barn allt stöd det behöver	115
	Var kan man få hjälp?	116
8	Förberedelser efter barnbeskedet	119
	Förberedande samtal	120
	Resor och andra praktiska förberedelser	120

Till dig som funderar på adoption

I samband med adoption har samhället ett särskilt ansvar för att barnet kommer till så väl förberedda föräldrar som möjligt. I Sverige sker förberedelser genom deltagande i obligatorisk föräldrautbildning och genom den utredning som är underlag för socialnämndens beslut om medgivande.

Adoptivföräldraskapet skiljer sig från det biologiska föräldraskapet på flera sätt. Alla adopterade barn har en egen historia som de inte delar med sina adoptivföräldrar och de har också upplevt minst en men ofta flera separationer från personer som var viktiga i deras liv. Många barn som adopteras i dag är äldre än tre år och många har också i förväg kända särskilda behov på grund av sjukdom, funktionsnedsättning eller svår social bakgrund.

Att bli förälder är förenat med mycket glädje och kärlek. I det här materialet har vi valt att lyfta fram de särskilda utmaningar som man kan möta som adoptivförälder. Vi hoppas att du genom boken och utbildningen ska få goda kunskaper och insikter om adoption och många tillfällen att reflektera över vad ett föräldraskap genom adoption kan innebära för dig och dina nära.

Vi hoppas också att du får en god grund för att bestämma om du vill gå vidare och ansöka om medgivande för att adoptera ett barn.

Den obligatoriska föräldrautbildningen

Du som vill adoptera ett barn internationellt måste gå en obligatorisk föräldrautbildning. Det är socialnämnden i din kommun som ansvarar för att anvisa dig en som är lämplig. Detta framgår av 6 kap. socialtjänstlagen (2001:453), SoL. Syftet med utbildningen är att barnet ska få väl förberedda föräldrar och därmed så goda förutsättningar som möjligt [1], samt att du ska få kunskap och insikt om adopterade barn och deras behov [2]. Genom utbildningen får du möjlighet att sätta dig in i vad en adoption kan innebära för ett barn, för dig och andra i din familj samt för din släkt och dina vänner.

Föräldrautbildningen ska ge dig faktakunskaper om adoption och insikter om de specifika omständigheter som påverkar adopterade. Du ska också få kunskap om vilka regler som gäller, hur en adoption praktiskt går till och vilket stöd som finns.

Kommunerna är ansvariga för att skriva avtal med en lämplig utbildare och att anvisa till densamma. Kommunerna är också ansvariga för kvaliteten i utbildningen.

Ansökan om adoption

Det är socialnämnden i din kommun som ansvarar för utredning och beslut om du ska få ett medgivande eller ett avslag på din ansökan om att ta emot ett barn för adoption. När du får ett barnbesked kommer du att erbjudas ett förberedande samtal. Syftet med detta samtal är att aktualisera kunskaperna från den obligatoriska utbildningen och ge möjlighet att diskutera frågeställningar som är direkt kopplade till det barn du då ska ta emot.

Möjligheten för samkönade par att provas som adoptivföräldrar infördes 2003. Det är ännu bara några få länder som accepterar ansökningar från samkönade par.

Man kan adoptera som gifta, sambor eller ensamstående. Ensamstående sökande kan ha svårare att få adoptera då ursprungsländerna i allmänhet i första hand väljer ett föräldrapar.

Utbildningsmaterialet

Det här utbildningsmaterialet är skrivet för att ge dig en mer stabil grund för ditt beslut om att adoptera och också förmedla baskunskaper om barns behov och rättigheter, föräldrars ansvar och skyldigheter samt regelverket som gäller för adoptioner. Texterna bygger på fyra kunskapskällor:

- lagstiftningen som reglerar adoptionsverksamheten
- kunskap om utvecklingspsykologi och anknnytningsteori
- erfarenheter från adoptivföräldrar och adopterade
- praktisk erfarenheter från personer som i sitt arbete möter adopterade och adoptivföräldrar

Så här är boken tänkt att användas

Boken innehåller underlag både för föräldrautbildningen och för ett förberedelsesamtal i samband med att kommunen ger samtycke till en adoption.

KAPITEL 1–4: BAKGRUND OCH FAKTA OM ADOPTION

De sju första kapitlen ingår i den obligatoriska föräldrautbildningen, men beroende på vem som ger utbildningen kan de olika delarna komma i lite olika ordning i kursplanen. Kapitlet om barns utveckling har fokus på anknytning. Den texten är något mer teoretiskt formulerad än boken i övrigt.

KAPITEL 5–8: FÖRBEREDELSE INFÖR ADOPTIONEN

Det åttonde kapitlet är underlag för förberedelsesamtalet som kommunen erbjuder i samband med ett beslut om samtycke.

Samtalet utgår ifrån den information man har fått om sitt barn och handlar om förberedelsen, mötet med barnet, den första tiden tillsammans samt råd och stöd.

Fundera på!

Så här ser det ut i boken där det finns frågeställningar som besvarar för dig själv och gärna diskuterar med andra.

Inför föräldrautbildningen

Du kommer att gå en ledarledd utbildning tillsammans med andra personer som också funderar på att adoptera. Utbildningen bygger på att du har läst igenom aktuella avsnitt så att du är väl förberedd på vad som kommer att tas upp. Det är också bra om du har tänkt igenom vilka förväntningar du har på utbildningen och vilka frågor du har.

Du kommer att få möjlighet att enskilt och tillsammans med gruppen reflektera över bokens olika teman. Du ska också få möjlighet att ta upp frågor till gemensam diskussion.

Internationell adoption

VAD ÄR EN ADOPTION?

En adoption innebär att ett barn får en ny familj och en ny släkt-tillhörighet genom ett juridiskt bindande beslut. Adoptionen genomförs antingen av svensk domstol eller av en domstol eller annan myndighet i barnets hemland. Genom adoptionen får barnet samma rättigheter i förhållande till adoptivföräldrarna och omvärlden som om det vore fött in i familjen. En adoption godkänns om den är till fördel för barnet. En adoption kan bara hävas genom att någon annan adopterar barnet. Detta framgår av 4 kap. föräldrabalken. En adoption kan vara internationell eller nationell (dvs ske inom Sverige). Denna bok handlar om internationell adoption. Internationell adoption kan förmedlas via adoptionsorganisation eller ske enskilt, till exempel genom att ta emot ett släktingbarn

Internationell adoption i ett historiskt perspektiv

Synen på barnlöshet och adoption varierar runt om i världen. Olika samhällen har också olika syn på hur barn kan bli till, hur en familj ska se ut och vilka sociala och juridiska rättigheter kvinnor och barn ska ha.

I vissa länder tillåts adoption endast inom samma trossamfund och i andra länder förekommer adoptioner endast inom släkten.

1950-talet: adoptioner till Sverige börjar

Adoption av utländska barn till Sverige började i liten omfattning på 1950-talet. De flesta barn kom då till Sverige genom förmedling av svenska medborgare som arbetat utomlands eller genom familjer som själva adopterat och som hjälpte vänner och bekanta att adoptera.

Med tiden kom internationella organisationer som förmedlade barn för adoption. I mitten av 1950-talet började Socialstyrelsen informera om sådana organisationer.

1960-talet: internationella adoptioner ökar

Antalet internationella adoptioner ökade och i slutet av 1960-talet adopterades fler barn från utlandet än inom Sverige. En anledning var att allt färre svenska barn lämnades för adoption, vilket berodde på förbättrade materiella förhållanden i Sverige, en förändrad attityd till barn födda av ogifta föräldrar, sociala reformer och bruket av preventivmedel. En annan anledning var att svenskar i ökande omfattning reste och arbetade i världen. I mitten av 1960-talet slöt Socialstyrelsen avtal om förmedlings-samarbete med en institution i Grekland och med koreanska staten.

1970-talet: området organiseras

År 1973 bildades Nämnden för internationella adoptionsfrågor, NIA, på Socialstyrelsen för att möta det växande intresset för internationella adoptioner. Adoptivföräldrar bildade intresseföreningar som erbjöd kontaktnät för dem som ville adoptera utan att själva resa ut i världen.

De arbetade också för adoptivfamiljens rätt till sociala förmåner som föräldraförsäkring och för att utveckla stöd för adopterade och deras familjer.

När privatpersoner själva gav sig ut för att adoptera hade samhället ingen insyn. Det ledde till att den internationella adoptionsförmedlingen lagreglerades. Från år 1979 skulle förmedlingsarbetet i stället skötas av auktoriserade adoptionsorganisationer som stod under tillsyn av NIA. Genom att kanalisera förmedlingsverksamheten till dessa organisationer fick samhället viss kontroll över adoptionerna. Vid en omorganisation 1981 blev NIA en egen myndighet, Statens nämnd för internationella adoptionsfrågor.

1990-talet: Sverige skriver under Haagkonventionen

År 1997 anslöt sig Sverige till 1993 års Haagkonvention om skydd av barn och samarbete vid internationella adoptioner. NIA blev centralmyndighet enligt konventionen. Denna konvention är ett resultat av flera års internationellt arbete och syftar till att motverka handel med barn, värna om barnets bästa samt möjliggöra adoption på ett tryggt och etiskt godtagbart sätt. I samband med att Sverige tillträdde Haagkonventionen begränsades möjligheten till enskilda adoptioner till att gälla släktingadoptioner och andra fall när det finns särskilda skäl.

2000-talet: MIA granskar adoptionsorganisationerna

År 2005 omvandlades NIA till Myndigheten för internationella adoptionsfrågor, MIA. Genom lagändringar 2005 skärptes kraven på adoptionsorganisationerna och MIA fick utvidgade möjligheter att kontrollera adoptionsorganisationernas arbete i utlandet [3] och har fortsatt tillsyn över adoptionsorganisationerna.

2010-talet: IVO granskar kommunerna

Kommunernas socialnämnder har sedan 1960-talet haft ansvaret för att adoptivföräldrar är lämpliga och har fått den rådgivning som de kan behöva för att ta hand om ett adoptivbarn [3]. Till år 2010 var länsstyrelserna tillsynsmyndighet för kommunernas handläggning av internationella adoptionsfrågor, då ansvaret flyttades till Socialstyrelsen. Från år 2013 är det Inspektionen för vård och omsorg, IVO som står för tillsynen.

Regelverket för internationella adoptioner

Utöver den svenska adoptionslagstiftningen, som har utvecklats stegvis sedan 1910-talet, påverkar barnkonventionen och Haagkonventionen arbetet med internationella adoptioner.

Adoptionslagstiftningens utveckling

År 1917: den första svenska adoptionslagstiftningen

År 1917 fick Sverige sin första lagstiftning om adoption som innebar att förhållandet mellan adoptivbarn och adoptivförälder i allt väsentligt blev detsamma som förhållandet mellan ett barn och en biologisk förälder. Adoptionen innebar däremot inget rättsligt förhållande mellan adoptivbarnet och adoptivföräldrarnas släkt. Barnet hade fortfarande viss arvsrätt och underhållsskyldighet gentemot sina biologiska föräldrar. Detta kallas för svag adoption.

År 1958: övergång från svag till stark adoption

År 1958 övergick Sverige till den adoptionsform som gäller i dag – stark adoption. Det innebär att alla juridiska band till de biologiska föräldrarna och slakten bryts och att adoptivbarnet i alla rättsliga sammanhang anses som likställd med ett biologiskt barn. År 1971 avskaffades möjligheten att häva en adoption.

År 1998: socialnämndens ansvar förtydligas

Sedan socialtjänstlagen trädde i kraft 1982 är det obligatoriskt att ha socialnämndens medgivande enligt 6 kap. 12 § SoL för att kunna adoptera ett barn. År 1998 förtydligades socialnämndens ansvar att verka för att barn och ungdomar växer upp under trygga och goda förhållanden. Förtydligandet innebär att nämnden "i sin omsorg om barn och ungdom ska tillgodose det särskilda behov av stöd och hjälp som kan finnas sedan ett mål eller ärende om [...] adoption har avgjorts". Det framgår av 5 kap. 1 § SoL.

År 2005: obligatorisk föräldrautbildning införs

Sedan 2005 ska den som ansöker om medgivande om adoption enligt 6 kap. 12 § SoL gå en obligatorisk föräldrautbildning.

År 2005 avskaffades möjligheten för adoptivförälder och adopterade barn att gifta sig med varandra.

År 2018: adoptionslagstiftningen moderniseras

I korthet innebär förändringarna att barnets bästa ska ges största vikt vid alla frågor som rör adoption, bl.a. genom att barns rätt delaktighet stärks, att sökandes lämplighet prövas i förhållande till det enskilda barnet om barnet är känt vid medgivandeprövning och att föräldrarna åläggs skyldighet att informera barnet om att det är adopterat. Lagändringen innebär att sambor kan adoptera på samma sätt som gifta par. Den nedre åldersgränsen för att adoptera har sänkts från 25 år till 18 år och giltighetstiden för medgivanden har förlängts från 2 år till 3 år.

Haagkonventionen

Haagkonvention från 1993 om skydd av barn och samarbete vid internationella adoptioner är utformad för att barnkonventionens mål för adoption ska vara praktiskt tillämpbara. Där framkommer att ett barn för att kunna uppnå en fullständig och harmonisk utveckling av sin personlighet bör växa upp i en familjemiljö, i en omgivning av lycka, kärlek och förståelse.

Haagkonventionen fördelar ansvaret mellan mottagarländer och ursprungsländer. En grundläggande tanke i konventionen är att adoptionen ska ske utifrån barnets bästa och att staterna har det yttersta ansvaret för att detta följs.

Myndigheter i barnens ursprungsländer har ansvar för att utreda om en internationell adoption är den bästa lösningen för det enskilda barnet. Subsidiaritetsprincipen, eller närhetsprincipen, ska tillämpas och den innebär att ett barn som inte kan tas om hand i sin familj ska få en annan familj så nära sitt ursprung som möjligt. Därför är det inte aktuellt med internationell adoption förrän det konstaterats att barnet inte kan få tillfredsställande omsorg i sitt ursprungsland.

Myndigheter i mottagarländerna har ett ansvar för att de blivande adoptivföräldrarna är förberedda inför och lämpliga att ta emot ett adoptivbarn från ett annat land.

Barnkonventionen

FN:s konvention om barnets rättigheter definierar vilka rättigheter som borde gälla för alla barn i hela världen, i alla samhällen, oavsett kultur, religion, etnicitet, funktionshinder eller andra särdrag. I barnkonventionen definieras det enskilda barnets rättigheter, och man understryker föräldrarnas och den utvidgade familjens roll och ansvar för barnet. Samtidigt har staten ansvar för att skydda barnet mot vanvård, utnyttjande och övergrepp.

Läs gärna mer på Barnombudsmannens eller Unicefs respektive webbplatser.

Barnkonventionen

FN:s konvention om barnets rättigheter, barnkonventionen, innehåller bestämmelser om mänskliga rättigheter för barn. Enligt barnkonventionens artikel 3 ska barnets bästa beaktas i första hand, och det är en vägledande princip för att tolka de andra bestämmelserna.

När föräldrar av olika anledningar inte kan ta hand om sitt barn kan adoption vara ett sätt att ge barnet en ny familj. I artikel 21 är principen om barnets bästa starkare uttryckt än i alla andra artiklar [6]. Den innebär att inga andra intressen får väga tyngre eller jämföras med barnets vid internationella adoptioner [7].

Barnkonventionen ingår i ett system av andra konventioner och deklARATIONER om mänskliga rättigheter som antagits av FN. Barnkonventionen blir lag i Sverige år 2020.

Vad som är barnets bästa är självklart i vissa avseenden, som att barnet ska ha rätt till liv och skydd mot våld och andra övergrepp. I andra situationer är det en fråga om att väga samman olika faktorer till en helhetsbedömning i det enskilda fallet. I adoptionssammanhang är medgivandeutredningen ett exempel på en helhetsbedömning eftersom flera faktorer vägs in för att avgöra om den sökande är lämplig att ta emot ett barn för adoption. En motsvarande bedömning görs i barnets hemland där man utreder om det går att finna en familj för barnet i hemlandet eller om det är bäst för barnet att få en adoptivfamilj i ett annat land.

Barnperspektiv

Barnkonventionen kan sägas utgöra vår tids samhälleliga barnperspektiv eftersom den uttrycker världssamfundets kollektiva syn på barn och ungdomar. Konventionens grundsyn innebär att varje barn har rätt att utan diskriminering få sina rättigheter respekterade samt beskriver principen om barnets bästa, vikten av att lyssna till barnet och alla barns rätt till liv och utveckling. På så sätt formar konventionen en internationell hållning till barn. Barnkonventionen ställer krav på världens stater att detta förhållningssätt, detta barnperspektiv, ska genomsyra alla beslut som rör barn [9].

Barnkonventionen uttrycker alltså ett förhållningssätt till barn som sätter barnet i fokus vid beslut eller åtgärder som kan beröra ett enskilt barn eller en grupp barn. Detta barnperspektiv innebär att man inför ett beslut eller en åtgärd ska överväga om beslutet eller åtgärden berör barnet eller barnen, och i så fall på vilket sätt. Att inta ett barnperspektiv speglar synen på barn som fullvärdiga medborgare och kompetenta individer som ska bemötas med respekt i alla sammanhang. Om det bedöms att beslutet eller åtgärden får konsekvenser för barnet eller barnen ska hänsyn tas till de mänskliga rättigheter som barn har enligt bland annat barnkonventionen. På så sätt säkerställer man barnets rättigheter i åtgärder och beslut som rör barn, och det innebär att ha ett barnrättsperspektiv [10].

Den vuxnes, samhällets och barnets barnperspektiv

Det finns olika barnperspektiv: ett vuxet barnperspektiv, samhällets barnperspektiv och varje enskilt barns barnperspektiv [11]. Ett vuxet barnperspektiv präglas av den vuxnes barndomserfarenheter, kunskaper och kulturella sammanhang. Samhällets barnperspektiv kan beskrivas som det kollektiva synsättet på barns rättigheter och behov i ett bestämt samhälle, utifrån de kunskaper, värderingar och kulturella föreställningar som finns där. Varje enskilt barn har även sitt eget perspektiv på sig själv och sin situation. Detta är beroende av barnets ålder och utveckling samt vad barnet ser, upplever och känner i sin specifika sociala miljö.

Barnets egen upplevelse av adoptionen är individuell och präglas av omständigheterna i det enskilda fallet. Däremot är det gemensamt för alla som adopteras att adoptionen innebär en total förändring. Adoptionen behöver därför genomföras på ett sådant sätt att barnet får de bästa förutsättningar att klara av dessa stora förändringar. Adoptionen ska ske utifrån barnets bästa. Målet med adoption är att kunna erbjuda barnet en bättre uppväxtmiljö.

Etiska dilemman

Om att barn bör växa upp i sin biologiska familj

Enligt Haagkonventionen [5] måste målsättningen vara att barn får växa upp i sin biologiska familj eller i en annan familj i sitt ursprungsland. Men det är inte realistiskt att tro att alla barn kan få den möjligheten. För ett enskilt barn kan internationell adoption vara den bästa lösningen sedan andra möjligheter har uttömts. För att förbättra utsatta barns livsvillkor på lång sikt krävs framför allt insatser som gynnar en bred välfärdsutveckling i ursprungsländerna, och mottagarländerna bör bidra till en sådan utveckling genom generella insatser. Tyngdpunkten måste ligga på insatser som på lång sikt förbättrar sociala och ekonomiska förhållanden i ursprungsländerna. Detta kan tänkas minska riskerna för att barn överges [5].

Vilka barn är tillgängliga för adoption?

Förbättrade levnadsvillkor och ökat intresse för nationell adoption har bidragit till att det finns färre barn än tidigare som behöver adopteras internationellt. Det finns fler barnlösa vuxna som vill adoptera än det finns nyfödda friska barn som är tillgängliga för adoption. Detta innebär också att många barn som är tillgängliga för adoption inte blir adopterade för att de inte passar in på de önskemål som blivande adoptivföräldrar har. De barn som är aktuella för internationell adoption har i större utsträckning än tidigare en funktionsnedsättning och/eller en högre ålder än tidigare.

Om möjligheten att adoptera barn till Sverige

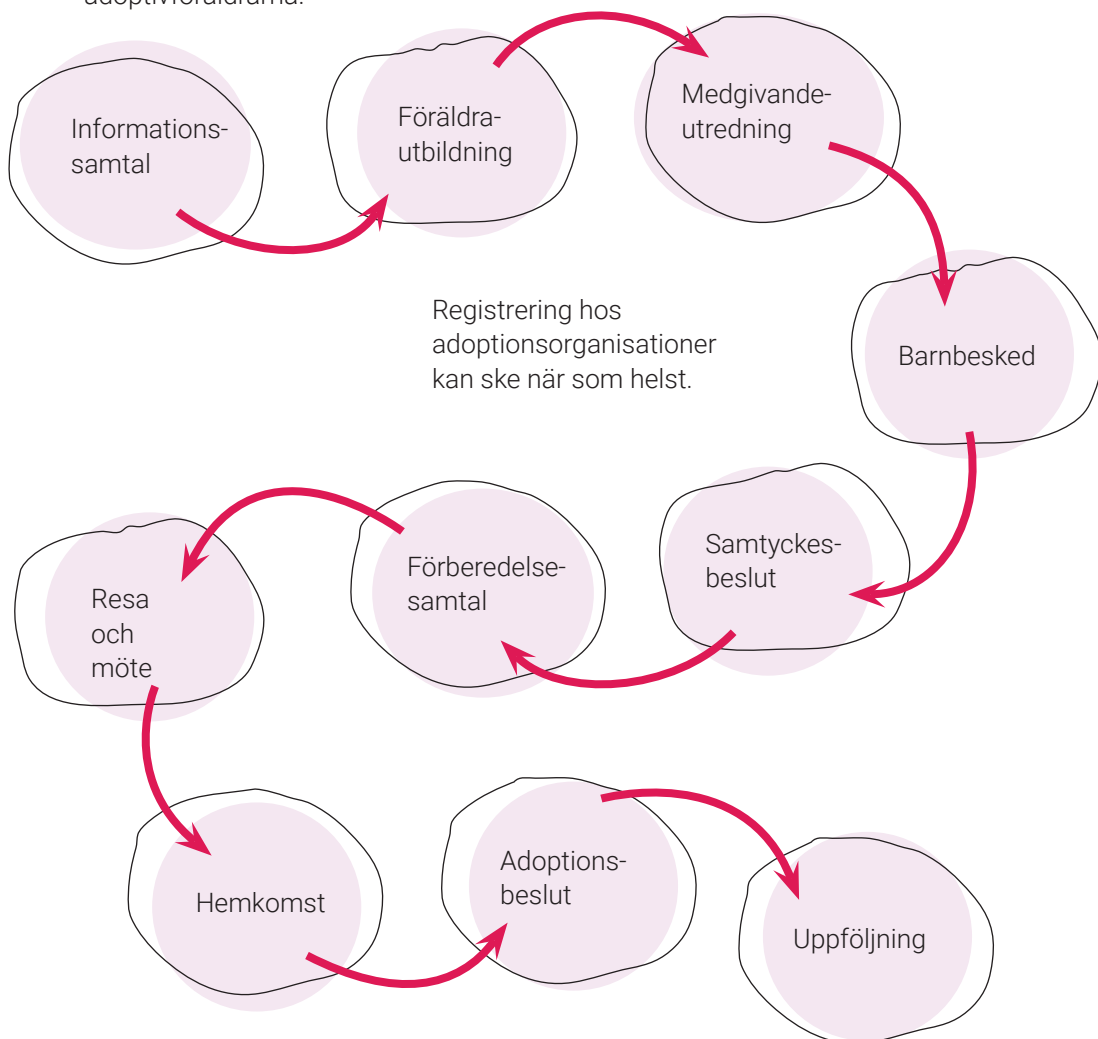
I vissa länder finns många barn på institutioner, men det är inte självklart att barnens företrädare tycker att internationell adoption är ett alternativ till den omvårdnad som landet erbjuder. Det faktum att barnen är önskade i andra länder har också förändrat synen på barnen i deras hemländer. I många ursprungsländer har de nationella adoptionerna ökat.

Fundera på!

- Hur ser jag på internationell adoption?
- Är det etiskt försvarbart att flytta barn från sin invanda miljö till ett annat land?

Så går en adoption till

I förenklade drag innebär en internationell adoption följande steg för adoptivföräldrarna.

Informationssamtal hos socialnämnden

Ofta börjar processen med ett informationssamtal hos socialnämnden där du får grundläggande information om förutsättningarna för adoption och om hela adoptionsförfarandet. Om du beslutar dig för att gå vidare i adoptionsprocessen blir du vid detta samtal anvisad till en föräldra-utbildning.

Obligatorisk föräldrautbildning

För att få ett medgivande för internationell adoption ska du delta i en föräldrautbildning som kommunen anvisar. Utbildningen är obligatorisk för alla som inte tidigare adopterat ett barn från utlandet. Genom föräldrautbildningen kan du få kunskap och insikt om adopterade barn och deras behov samt innebörden av en adoption, vilket följer av 6 kap. 12 § SoL [12].

Ansökan om medgivande

Den som vill adoptera ansöker om ett medgivande enligt 6 kap. 12 § SoL hos socialnämnden i kommunen där man är bosatt [13]. Ett beslut om medgivande innebär att man får möjlighet att adoptera ett barn, men det är ingen garanti för att man faktiskt kommer att få ett barn. Om ansökan avslås går beslutet att överklaga hos allmän förvaltningsdomstol, 16 kap. 3 § SoL.

Socialnämndens medgivandeutredning

Socialnämnden utser en eller två utredare som genomför utredningen. Medgivande får lämnas endast om sökande anses lämpade att adoptera. Beslutet om medgivande fattas av socialnämnden. Inför beslutet om medgivande ska nämnden bland annat bedöma de sökandes kunskaper och insikter om adopterade barn och deras behov, sökandens förståelse för vad en adoption innebär samt deras hälsotillstånd, personliga egenskaper, stabilitet i parrelationer, ålder och sociala nätverk [14].

Information i medgivandeutredningen

Nämnden hämtar in uppgifter från socialregistret och polisens misstanke- och belastningsregister samt uppgifter om personliga egenskaper, delvis genom referenser som de sökande själva hänvisar till. Som sökande uppmanas man också att skicka in andra uppgifter som har betydelse för bedömningen.

Medgivandeutredningen är ett underlag för socialnämndens beslut om medgivande men också en del i förberedelsen inför adoptionen. Informationen i medgivandeutredningen har även avgörande betydelse för barnets företrädare i ursprungslandet när de ska välja bästa möjliga förälder eller föräldrar till ett barn. Olika länder och adoptionskontakter har olika syn på vad som anses vara viktigt för att ett barn ska få det bra i en familj.

Medgivandets giltighet

Den som anses vara lämplig får ett medgivande till att adoptera ett barn från utlandet. Medgivandet gäller i tre år. Efter två år ska socialnämnden kontrollerna om levnadsomständigheterna har ändrats. Om giltigheten har upphört och man fortfarande vill adoptera ett barn behöver man ansöka

om ett nytt medgivande. Då gör socialnämnden en ny utredning och en ny bedömning.

Medgivandet gäller för adoption via en auktoriserad adoptionsförmedling och vid enskild adoption. Vid en enskild adoption ska MFoF pröva om förfarandet är godtagbart. Detta framgår av 4 § lagen (1997:192) om internationell adoptionsförmedling, LIA. MFoF prövar då om de sökande har särskilda skäl att adoptera utan förmedling av en adoptionsorganisation och om förmedlingssättet är tillförlitligt.

Mer information finns på MFoF:s webbplats, www.mfof.se.

Om livssituationen förändras väsentligt

Den sökande är skyldig att informera socialnämnden om situationen förändras mer väsentligt under den tid som medgivandet gäller. Det kan exempelvis handla om att man blir gravid eller har blivit sjuk eller arbetslös. Om det inte längre finns förutsättningar för ett medgivande ska det återkallas, enligt 6 kap. 13 § SoL.

Ansökan genom en adoptionsorganisation

Det är möjligt att registrera sig hos en eller flera av de auktoriserade adoptionsorganisationerna redan innan utredningen och medgivandet är klara. Registreringsdatumet har betydelse för väntetiden när det gäller att få skicka sin ansökan till ett visst land.

Adoptionsorganisationerna har information om vilka barn som är aktuella för adoption i länderna de samarbetar med. De kan också tala om vilka krav deras samarbetskontakter ställer på den som vill adoptera. De blivande adoptivföräldrarna skickar sin ansökan till ett land vars villkor man uppfyller via en adoptionsorganisation. Man kan bara sända sin ansökan till ett land i taget.

Det är numera vanligt att adoptionsorganisationerna får i uppdrag från sina utländska kontakter att leta efter lämpliga föräldrar till ett visst barn. Organisationernas matchningsförslag ska sedan godkännas av de utländska myndigheterna [4]. Detta kan utgöra avsteg från turordningen.

Handläggning i barnets ursprungsland

I första hand försöker de utländska myndigheterna hitta en lämplig familj i barnets hemland, men om det inte är möjligt söker man efter en familj internationellt. De utländska myndigheterna väljer de sökande som de anser kan bli bäst lämpade som föräldrarna till de barn som de ska placera. De flesta barn som adopteras internationellt har behov av särskilt stöd.

Ursprungsländerna har egna kriterier för vad som anses vara särskilda behov, men det handlar ofta om diagnostiserade sjukdomar och funktionsnedsättningar. Det kan också vara att barnet är äldre än tre–fyra år, att det gäller en syskongrupp eller att barnets föräldrar har missbruksproblem, är sjuka eller har funktionsnedsättningar.

Det varierar hur lång tid det tar att bli utsedd som förälder till ett barn. En del länder väljer föräldrar utifrån barnens individuella behov och andra länder utgår i huvudsak från den ordning i vilken ansökningarna kommer till landet.

Barnbeskedet

När de sökande blivit utvalda som tänkbara föräldrar till ett barn får de information om barnet från adoptionsorganisationen. Barnbeskedet brukar omfatta uppgifter om barnets namn, ålder och kön samt ett foto och en läkarrapport. Ibland finns även en rapport om barnets sociala bakgrund.

Det är viktigt att ha ett giltigt medgivande under hela adoptionsprocessen och att vara redo att ta emot barnet, annars kan det ta längre tid innan barnet blir adopterat.

Socialnämndens samtycke

När barnbeskedet kommit ska den sökande ta kontakt med socialnämnden som inom två veckor prövar om adoptionsförfarandet får fortsätta. Först kontrollerar nämnden att informationen om barnet överensstämmer med medgivandet och att förhållande inte ändrats så att det påverkar lämpligheten som adoptivförälder. Det framgår av 6 kap. 14 § SoL. I samband med samtyckesbeslutet erbjuds man ett förberedande samtal med fokus på det specifika barnet och de behov som går att förutse. Vid detta samtal planeras också för fortsatt stöd utifrån det specifika barnets behov.

Resan till barnet

Ursprungslandets regler och rutiner styr hur det går till när de blivande adoptivföräldrarna hämtar barnet, och adoptionsorganisationen ger besked om när man får resa och förklarar adoptionsproceduren. Tiden mellan samtycket och resebesked varierar. Vistelsetiden i barnets ursprungsland kan variera. Den organisation som förmedlar adoptionen kan ge närmare information. Det förekommer också att man reser flera gånger. Hur mycket stöd familjen får under vistelsen i ursprungslandet beror bland annat på hur landets adoptionsverksamhet är organiserad och ifall adoptionsorganisationen har någon lokal representant i landet.

Adoptionsbeslutet

Adoptionsbeslutet fattas i barnets ursprungsland eller i Sverige beroende på vilket land barnet kommer ifrån. Adoptivföräldern ska lämna kopior på samtliga handlingar som rör barnet till socialnämnden i hemkommunen, enligt 8b § LIA. Handlingarna ska arkiveras på ett säkert sätt och den adopterade har rätt att ta del av dem. Fram till beslut om adoption fattats behöver barnet en rättslig företrädare. Det kan ske i form av god man eller särskild förordnad vårdnadshavare.

Hemma med barnet

När familjen kommit hem behöver barnet genomgå en läkarundersökning. Vid undersökningen utreder man om barnet har smittsamma sjukdomar med särskild hänsyn till det land det kommer ifrån, bedömer om det behövs en åldersutredning och introducerar barnet till svensk barnhälsovård.

Efter läkarundersökningen kan barnet besöka barnvårdscentralen. Många familjer etablerar en kontakt med barnhälsovården redan före resan för att få råd och stöd.

Socialnämnden har ett ansvar för att tillgodose det särskilda behov av stöd och hjälp som kan finnas efter adoption. Det står i 5 kap. 1 § SoL. Stödet kan vända sig till familjen med syfte att stärka anknytning och samspel, att förstå barnets reaktioner och beteenden och få hjälp att hitta konstruktiva vägar att möta dessa. Stödet kan också rikta sig till den adopterade själv och hantera frågor såsom identitet och ursprung. Att tidigt ta emot stöd gör ofta att allvarigare problem kan förebyggas.

Rapport till ursprungslandet

De flesta ursprungsländer vill ha en eller flera rapporter om hur barnet har det och utvecklas i sin nya familj. Rapporterna skrivs av socialnämnden, adoptivföräldern eller adoptivföräldrarna.

Vissa länder kräver återrapportering under barnets hela uppväxt. Vilka tidsintervall och vilken information som ska ingå varierar beroende på respektive lands regler.

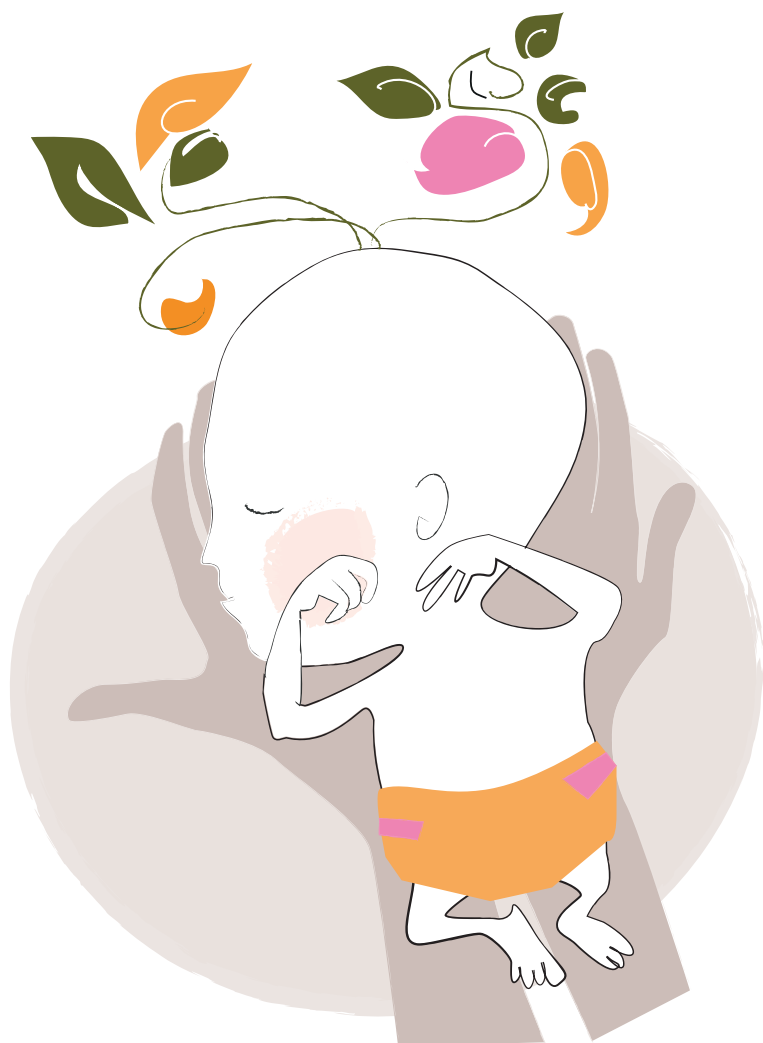
Fundera på!

- Vad tänker jag om barnperspektiv och barnrättsperspektiv?
- Vilka tankar väcker informationen om adoptionsprocessen hos mig?
- Hur känner jag inför att genomgå en medgivandeutredning?

A series of horizontal dotted lines for writing.

Barns utveckling

Vid adoptionen flyttas barnet från sin invanda miljö och kommer till ett nytt sammanhang. För att förstå hur ett barn påverkas av att skiljas från sina biologiska föräldrar, sitt modersmål, sitt land och allt det välkända kan det underlätta att ha kunskaper om barns utveckling i allmänhet, vilket beskrivs i det här kapitlet.

Samspel mellan arv och miljö

I befruktningsögonblicket består människan av en enda cell som bildades när en spermie från pappan smälte samman med en äggcell från mamman. Denna enda cell innehåller all genetisk information som behövs för att skapa en människa. Efter detta handlar utvecklingen om samspel, i vilket barnets och föräldrarnas uppsättning gener har betydelse, men också hur de utvecklas som personer. Samspelet mellan barn och förälder sker dessutom inom den ram och de begränsningar som den miljö utgör i vilken förälder och barn lever. [67]

Vid befruktningsögonblicket sammansmälter mammans och pappans genetiska arvsanlag och skapar barnets egen unika genetiska kod. De möjligheter som finns i barnets genetiska förutsättningar utvecklas, formas och begränsas i ett ständigt pågående samspel med omgivningen. Detta samspel börjar redan i livmodern och fortsätter hela livet.

Men det är inte bara miljön som påverkar barnet, utan barnet påverkar också sin omgivning. Varje barn har sitt medfödda karaktäristiska sätt att relatera till företeelser i sin miljö. Barn kan vara mer eller mindre lätta att förstå och vårda beroende på olika temperamentsdrag. Under barndomen är det samspelet mellan de ärftliga och de miljömässiga faktorerna, främst omvårdnaden, som formar barnets personliga utveckling [15].

Barnets utveckling

Barnets hjärna är inte färdigutvecklad vid födseln, och framför allt under de tre första levnadsåren sker en betydande tillväxt och mognad av hjärnans funktioner. En viktig del av människans anpassningsförmåga bygger just på att denna utveckling sker utanför livmodern, där den påverkas av kvaliteten på den omvårdnad som barnet får. Under fostertiden och under barnets första år sker en överproduktion av nervceller. De nervceller som används mest blir kvar, och de som inte används sällas bort. En god omsorg bidrar till hjärnans utveckling och stödjer den positiva beteendeutvecklingen hos barnet. Användbara nervceller kopplas samman i gynnsamma banor. Om ett litet barn däremot utsätts för allvarligt bristande omsorg eller omfattande vanvård under första levnadstiden kan det i

värsta fall leda till nervcellsöd, med en bestående biologisk sårbarhet hos barnet som följd [16].

Barnets utveckling är både en fasindelad och en kontinuerlig process. Alla friska barn utvecklar funktioner enligt en någorlunda lika tidtabell, som att sitta, stå, gå och springa eller från att jollra och säga enstaka ord till att berätta i hela meningar. Denna utveckling är till stor del styrd av den biologiska mognaden, men eftersom processen äger rum inom ramen för barnets miljö måste föräldern på bästa sätt hjälpa sitt barn att utveckla sin unika förmåga [17].

Samspel

Under graviditeten

Relationen mellan de biologiska föräldrarna och barnet börjar, som tidigare nämnts, redan under graviditeten. Föräldrarnas eller mammans livssituation samt hur mamman mår psykiskt och fysiskt påverkar fostret [18].

I sin mammas kropp delar barnet hennes erfarenheter. Barnet reagerar på smak och smärta från graviditetsvecka 15, och hörseln är utvecklad efter cirka 20 veckor. Barnet reagerar på stimuli såsom ljud och tryck utifrån. Genom att samordna sina rörelser med intryck utifrån övar det sig på att kommunicera med och relatera till omvärlden. [15].

Nyfödd

Nyfödda barns sinnen är redo att användas för att ge barnet kunskap om omvärlden. De kan samordna sina intryck och viljemässigt styra sitt beteende mot det som verkar vara väsentligt [19].

Spädbarn lugnas av en förälders röst, rytm och hjärtljud. Redan under första levnadsveckan kan ett barn urskilja sin mammas lukt från en annan människa. Känslan är väl utvecklad och barn lugnas vanligen av beröring och kroppskontakt.

Barnets kompetens består i att det kan använda sig av omvärlden – om omvärlden låter sig användas.

UR UTVECKLINGSPSYKOLOGI AV LEIF HAVNESKÖLD &
PIA RISHOLM MOTHANDER

Samspel

Samspelet kring barnets behov av att få mat, vara vaken och få sova är ofta de första stegen i den ömsesidiga anpassningen mellan barn och föräldrar. Detta samspel kan beskrivas som ett rytmiskt svar och gensvar, och den är grunden för all känslomässig kommunikation. Spädbarnsforskare har observerat att föräldrar automatiskt brukar anpassa sitt beteende till barnets rytm vid amning eller flaskmatning och beskriver det som det tidigaste exemplet på att barnet deltar i ett växelverkande samspel [20].

Ögonkontakt

Barn kommunicerar också genom ögonkontakt och visar tidigt att de föredrar personer de möter ofta, det vill säga sina föräldrars eller vårdares röster och ansikten. Genom att titta bort kan barnet också visa att det inte tycker om en situation eller att det behöver vila en stund. Barnet kan också med hjälp av sin mimik visa både intresse och avsmak. Vid cirka fyra veckors ålder kommer det första sociala leendet. Nu kan barnet tydligare svara på kontakt, vilket skapar en känsla av samhörighet och förståelse som är en viktig del i föräldraskapet. Föräldern uppmuntras genom det tidiga samspelet att lära sig att uppfatta, tolka och besvara barnets signaler för att få en ännu djupare kontakt [20].

Hjärnans utveckling

Vår hjärna har olika delar med olika uppgifter. Vänster hjärnhalva hjälper oss att tänka logiskt organisera tankar till meningar, höger hjärnhalva hjälper oss att uppleva känslor och förstå andra människors kroppsspråk. Vi har också en "reptilhjärna", som låter oss agera på instinkt och fatta snabba livsavgörande beslut, och en "däggdjurshjärna" som leder oss till anknytning och relationer. En del av hjärnan hanterar minnet och en annan tar ställning i etiska och moraliska frågor.

Den mänskliga hjärnan är alltså både rationell och irrationell, både reflekterande och agerande. För att vi ska utvecklas på ett bra sätt måste dessa delar samarbeta på ett funktionellt sätt – de måste integreras. På samma sätt som andra organ i kroppen - till exempel hjärta och lungor - måste samarbeta för att kroppen ska vara sund, måste hjärnans delar fungera tillsammans som en integrerad helhet. Hjärnan kan inte göra sitt bästa om inte delarna samarbetar på ett balanserat sätt.

Det är lätt att se när barn inte är integrerade. De blir överväldigade av sina känslor, förvirrade och kaotiska. I sådana situationer vill föräldern hjälpa barnet att bli bättre integrerat, så att det kan använda hela hjärnan på ett koordinerat sätt. Vi vill att deras logiska vänstra hjärnhalva ska samarbeta

bra med högra hjärnhalvans känslor. Vi vill också att de fysiskt mer högtstående delarna som hanterar överväganden och eftertänksamhet kan samarbeta med de lägre delarna som går på instinkt och överlevnad.

På senare år har forskningen kunnat bekräfta att den mänskliga hjärnan faktiskt är plastisk, eller formbar. Hjärnan förändras fysiskt under hela vår livstid - inte bara i barndomen - och det är erfarenheter och upplevelse som formar den. När hjärnans neuroner (nervceller) aktiveras tillsammans växer det fram nya förbindelser mellan dem. Över tid leder dessa nya kopplingar till att hjärnan "programmeras om". Vi behöver alltså inte vara fångna hela livet i hur hjärnan arbetar just nu. Hjärnan kan omprogrammeras så att vi blir sundare och lyckligare, och detta gäller barn såväl som vuxna.

De upplevelser som en förälder ger ett barn bidrar till formandet av strukturen av barnets hjärna. Grunden till hjärnans utveckling tillgodoses automatiskt om barnet får lämplig mat, sömn och stimulans men utöver detta är det upplevelser som formar den. Gener har en stor roll i vad människor utvecklas till, till exempel vårt grundtemperament, men utöver detta har allt som händer oss en djup inverkan på hur hjärnan utvecklas. Den uppfostran vi får och de känslor vi upplever - allt påverkar den ständiga omprogrammeringen av hjärnan. [66]

Anknytning

Under det första levnadsåret etablerar alla barn som är omvårdade en känslomässig relation, en anknytning, till föräldrarna eller dem som träder in i föräldrarnas ställe. Denna förmåga är biologiskt förankrad och kopplad till barnets överlevnad, och därför kommer barnet även att utveckla en anknytning till den som inte tar hand om barnet på ett bra sätt [21–23].

Barnet kan inte överleva utan omvårdnad och skydd och kan därför inte avstå från anknytningen, men för att utvecklas väl behöver barnet kärlek, stimulans och uppmuntran.

Utveckling av anknytning

Anknytningen utgör en trygg bas utifrån vilken barnet kan ge sig ut i världen för att utforska sina möjligheter och en säker hamn som det kan återvända till om något är hotfullt eller farligt där ute. Föräldrarnas förmåga att på ett lyhört och förutsägbart sätt finnas till hands blir avgörande för anknytningens kvalitet. En psykiskt och fysiskt tillgänglig förälder visar att han eller hon kan skydda och trösta på ett för barnets ålder passande sätt när det behövs. När barnet känner oro och rädsla kommer anknytningen att "slå på" och barnet söker närhet till föräldern. När barnet däremot inte känner oro kan det tryggt och på egen hand utforska sin omgivning för att lära sig mer om sig själv och omvärlden [24].

Småbarnsåren

Mot slutet av det första levnadsåret har barnets hjärna mognat så att det kan sortera in sina erfarenheter av att bli omvårdad till sammanhängande mönster, så kallade inre arbetsmodeller. Till en början gäller detta relationen till den eller dem som mest tagit hand om barnet, det vill säga oftast föräldrarna och kanske någon mer. Under småbarnsåren kommer emellertid de inre arbetsmodellerna att befästas och fördjupas så att barnet senare under förskoleåren kan använda dem som prototyper för hur man också relaterar till andra, som förskolepersonal eller andra vuxna. För adopterade barn är det därför viktigt att föräldraanknytningen är stabil innan barnet möter kompletterande vårdare i exempelvis förskolan.

Förskole- och skolåren

Under förskoleåren och de första skolbarnsåren kommer lärare, kamrater och andra vuxna in i barnens liv. Föräldrarna är inte alltid fysiskt närvarande, och barnen måste kunna skjuta upp sitt behov av att vara tillsammans med dem till efter skolan. Erfarenheterna av den tidiga omvårdnaden påverkar barnets förmåga att vara själv, att relatera till kamrater och lärare samt att finna sig till rätta även i andra miljöer än hemmet.

Anknytningens fortsatta betydelse

Barns anknytningserfarenheter har betydelse för förmågan till socialt samspel under resten av livet. Samspelet med föräldrarna eller andra anknytningspersoner formar barns förståelse för sin identitet och vad de kan förvänta sig av de människor som står dem nära samt ger en känsla av om de är värda att bli älskade eller inte.

Förståelsen påverkar hur barnen betar sig i samspelet med omgivningen. Man kan säga att anknytning är ett behov som är aktuellt under hela livet; människan är alltid beroende av känslomässiga relationer och nära tillhörighet till någon eller några andra [24].

Fundera på!

- Vad innebär det för mig att en förälders beteende tillsammans med barnet har en direkt påverkan på barnets utveckling?
- Hur känner jag inför att bli förälder till ett barn vars första tid i livet jag inte delat?
- Vad tänker jag om att jag och mitt barn inte delar det genetiska arvet?

"Kartan" kan ritas om

Det som är hoppfullt är att förändring är möjlig. Alla människors "karta" kan delvis eller helt ritas om genom att man får nya goda erfarenheter. Detta gäller både relationellt och biologiskt. Goda erfarenheter och upplevelser kan både påverka både tillit och hjärnans sätt att fungera.

Det kan vara känslomässigt krävande att hjälpa ett barn att ändra de negativa förväntningar som kan ha utvecklats under flera år och som kan vara ordentligt fastlåsta. Barnet som inte kunnat lita på att kärlek och omvårdnad finns att få, ska nu våga tro på att någon är tillgänglig för att ge närhet och omsorg. I denna situation kommer barnet först att undra vad priset är, och sedan hur länge löftet om omvårdnad håller [25].

Adoptivföräldrar till barn med erfarenheter av bristande omsorg behöver få barnen att känna tillit. Hänsyn måste tas till graden av omsorgsbrist, omsorgsbristens längd och barnets ålder och temperament. Adoptivföräldrarnas personliga beredskap och förmåga att möta barnets svårigheter spelar också en betydande roll. Uppgiften brukar kräva professionell hjälp [26].

Fundera på!

- Hur tänker jag om att kanske behöva professionellt stöd i mitt föräldraskap?

Föräldraförmåga

Allt föräldraskap påverkas av den sociala, kulturella och samhällets värderingar. Föreställningar om vad en god förälder ska vara och vad barn behöver växlar också med tiden, generationerna och situationen.

Men det finns två förmågor hos föräldrar som länge har uppfattats som värdefulla för att de gynnar barns välfärd och utveckling: att de visar värme mot sina barn och att de kan sätta ramar för barnens beteende. Man menar att värme och ramar också främjar barnens förståndsmässiga utveckling [27].

Värme ...

En vuxen som visar värme har förmåga att på ett lyhört vis lägga märke till och tolka barnets signaler, och sedan i sin omvårdnad visa att han eller hon förstår barnet. Det handlar om att såväl möta barnets behov av kontakt och ömsesidighet som att ha respekt för att barnet behöver dra sig tillbaka och "vara för sig själv". När föräldrar förstår sina barn uppstår ett förtroendefullt samspel som ökar möjligheterna för barnet att möta föräldrarna och omgivningen på ett positivt sätt. Detta påverkar föräldrarna som också får lättare att förstå barnen. Omvänt kan negativa spiraler uppstå när föräldrar inte förstår sina barn [28].

... och ramar

Barn är från födseln kompetenta att kommunicera med dem som tar hand om dem. Dessutom föds de med en lust att utforska världen. Om föräldrarna på ett tydligt och konsekvent sätt kan sätta rimliga ramar för barnets utforskande behöver barnet inte ägna sig åt att ta reda på var gränserna går. Inom sådana yttre ramar är det viktigt att barnet också får ett visst självbestämmande, naturligtvis relaterat till barnets ålder och mognad [26].

Att hitta fram till lämpliga gränser och ramar är en svår och viktig uppgift för alla föräldrar. Barnets upptäckarlust föregår dess förmåga att förstå konsekvenser, och under hela uppväxten måste föräldrarna hjälpa barnet så att det inte skadar sig. Föräldrarnas förmåga att sätta gränser med respekt och omsorg införlivas successivt i barnet och kommer att utgöra en del av barnets och den vuxna människans sätt att förhålla sig till såväl sin egen som andras impulsivitet.

Behovet av konstruktivt gränssättande är lika viktigt för adoptivbarn som för andra barn. Det är viktigt att föräldrar inte ger avkall på gränssättning på grund av sympati för barnets bakgrund eller svårigheter.

Missförstånd är oundvikliga

Föräldrar som ger sina barn tillräckligt god omsorg har förmåga att reflektera över sin föräldrasituation och de är tillgängliga för sina barn. De är lyhörda för barnets behov och visar tillräckligt ofta att de förstår sitt barn. Inga föräldrar är perfekta, och samspelet störs med jämna mellanrum av missförstånd och konflikter. Det är naturligt och skadar inte barnet förutsatt att föräldern uppfattar vad som hänt och erbjuder en lösning. Genom dessa händelser får barnet se att störningar i relationen inte är farligt, att missförstånd eller konflikter lätt uppstår men att de kan lösas.

En god utveckling bygger framför allt på att föräldern anstränger sig för att det ska bli bra igen och dessutom visar det. Detta gäller egentligen för hela livet; att kunna lösa konflikter och visa sig villig att förhandla och samarbeta utgör en viktig del av att vara människa tillsammans med andra [29].

Fundera på!

- Vad betyder "värme och ramar" för mig
- Hur tror jag att barn brukar uppfatta mig?

Föräldrars egen anknytningserfarenhet

Föräldrar knyter inte an till sina barn även om man ibland i dagligt tal uttrycker det så. Anknytningen är en asymmetrisk process som går från den svagare till den starkare och där en förälder sätter sina egna behov åt sidan för att stödja sitt barn. Däremot kan föräldrars förmåga att finnas till hands för sina barn påverkas av den vuxnes egna anknytningserfarenheter i barndomen. Det är inte bara vad som hände i barndomen som är viktigt utan också hur föräldern tänker kring den. Den vuxna kan ge mening och sammanhang till sina minnen av hur det är att bli omhändertagen. Man har länge antagit att relationsmönster förs vidare från en generation till en annan. Nu visar också forskningen att vuxnas sätt att beskriva sina relationserfarenheter i barndomen i hög grad kan förutsäga vilka anknytningsmönster deras barn kommer att utveckla [30]. Förälderns egna erfarenheter spelar en roll och det är viktigt att aktivt förhålla sig till dem.

Olika sätt att förhålla sig till sina barndomserfarenheter

Anknytningsforskningen visar att de flesta, men inte alla, vuxna kan se ganska realistiskt på sina egna barndomserfarenheter. De kan reflektera över vilken betydelse erfarenheterna har för deras liv och resonera kring både negativa och positiva drag.

En del vuxna anser att tidiga anknytningserfarenheter inte är särskilt viktiga. De kan ha svårt att minnas sina första relationer och tycker att den egna barndomen inte har någon betydelse för deras aktuella livssituation. En del idealiserar sin barndom, genom att beskriva sin förälders sätt att vara utan att kunna redovisa några specifika minnen. Andra beskriver sina föräldrar på ett mycket negativt sätt, samtidigt som de menar att detta inte haft någon negativ inverkan på hur de själva fungerar i dag.

En del är ännu som vuxna fortfarande upptagna av sina barndomsrelationer med föräldrarna. De är fortfarande fullt sysselsatta med olösta konflikter från sin egen barndom och deras minnen från barndomen är ibland osammanhängande eller präglade av stark ilska.

En del vuxna bär på en egen olöst sorg; de kan inte berätta om sina erfarenheter av tidiga förluster eller trauman på ett sammanhängande och begripligt sätt. Detta antas peka på att de inte kunnat bearbeta sina erfarenheter eller själva kunnat få tillräcklig distans till dem [30].

Språkutveckling

Språkutvecklingen är, liksom utvecklingen i övrigt, ett samspel mellan arv och miljö. Det nyfödda barnet har en beredskap för språk, en drift att tala och kommunicera om det får kontakt med minst en vuxen. Samtal innebär att turas om så att båda parter får utrymme. Barnet förmedlar sina budskap genom sin röst, sin kropp och sina ögon. Gensvaret är själva drivkraften i kommunikationen och det gensvar barnet får formar förståelsen för språkets möjligheter.

Språket utvecklas genom att vi gör saker tillsammans och samtalar om våra upplevelser. Barnet utvecklar sin omvärldsuppfattning genom att se, höra, smaka och känna, det vill säga uppleva omvärlden, och genom att få sinnesintrycken tolkade av en nära vuxen. För att världen ska bli meningsfull måste barnet känna samband mellan upplevelsen och det sätt som upplevelsen benämns med hjälp av ord. Till en början är det viktigt att händelserna och orden är nära i tid och rum så att barnet kan uppfatta att de hänger ihop. Det sker bland annat i de vardagliga rutinerna som att vakna och gå upp på morgonen, äta frukost, tvätta sig, klä på sig, gå ut och så vidare. Utan samband blir tillvaron kaotisk och oförutsägbar, men ju mer hemma barnet blir i språket, desto mer kan tider och platser variera.

Språket och identiteten

Språket är en viktig del av identiteten. Med språket kan vi benämna oss själva och omvärlden. Det ger oss möjlighet att tänka på vilka vi är och hur vi är i relation till andra. Språket blir sedan redskapet för inläring, abstrakt tänkande och problemlösning, men har allra främst förstås en social funktion [31].

Många barn som adopteras har redan ett modersmål, och de måste lära sig ett nytt språk. För dem kan den första tiden vara kaotisk. Ofta är barnen tysta till en början; de lyssnar och tar in, innan de själva säger något. För den vuxne är det viktigt att gå långsamt fram, att lära sig ord, uttryck och meningar på barnets språk, men också att vara tydlig och förutsägbar i sin kommunikation med barnet. Den vuxne kan tänka högt och sätta ord på sina egna tankar för att locka fram det nya språket – inte som ett härmande "papegojspråk" utan som uttryck för barnets egna känslor och tankar.

Att bli övergiven tidigt i livet

Vad händer med ett barn som blir lämnat av sina föräldrar? Det går inte att ge ett generellt svar eftersom varje barns upplevelse är individuell. Ålder, mognad och personlighet präglar hur barnet upplever det som händer före och efter det att föräldrarna försvinner. Försvinnandet kan få en viss innebörd om mamman redan under graviditeten planerade att lämna bort barnet efter födseln, och en annan om mamman eller föräldrarna var inställda på att ta hand om barnet och sedan försvann efter att ha vårdat barnet ett tag. De flesta barn vistas en tid i ett familjehem eller på en institution före adoptionen. En adoption är alltid en förlust av kontinuitet. Det samspel som fanns med den eller dem som vårdade barnet avbryts och repareras inte.

Barnet, precis som fågeln, saknar ett språk som kan formulera tankar framåt och bakåt i tiden.

Det tänker inte: Jag längtar efter henne.

Det ligger på rygg, rör på händerna och studerar rörelserna ingående.

Det känner ingen skräck. Inte för ögonblicket.

Stunden är det enda som finns och tomheten då man sträcker ut handen.

Ingen hud.

Inte rätt lukt.

Inte.

Barnet drar ihop sig kring "inte" och börjar gny.

Det finns ingen famn nu.

UR DE BEHÖVANDE AV MARIA KÜCHEN

Särskilda behov

Adopterade barn är barn med särskilda behov på så sätt att de har utsatts för och i olika grad påverkats av separationer. Olika samspel har avbrutits och barnet har tagits omhand av en eller flera andra personer som det knutit an till. Vissa har ständigt fått nya vårdare, vilket innebär att de gång på gång har övergivits och behövt gå in i nya samspel.

Separationerna och förlusterna i adoptivbarnens liv kan sätta djupa spår. Dessutom kan barnen ha varit med om traumatiska händelser, som krig, naturkatastrofer och fysiska och psykiska övergrepp. Det går inte att förutsäga hur upplevelser som dessa kommer att påverka barnets biologiska och känslomässiga mognad. Barnet kan ha utvecklat en mental eller kognitiv sårbarhet, men också känslomässiga svårigheter som bottnar i upplevelserna av att inte ha blivit väl omhändertagen tidigt i livet. Det som varit kan man inte ändra på, men det avgörande är i de flesta fall hur man sedan kan förhålla sig till det som hänt. Människan kan utvecklas och förändras hela livet, och därför kan även barn med mycket svåra tidiga erfarenheter återhämta sig om de får stöd, hjälp och kärlek.

En del barn som lämnats till adoption får svårigheter när de ska börja i förskolan eller skolan i det nya hemlandet. De personalledda gruppaktiviteterna kan påminna om tidigare erfarenheter, och det är viktigt att barnet har hunnit få en trygg miljö hemma och en trygg relation med föräldern eller föräldrarna.

Överväganden som brukar behöva göras:

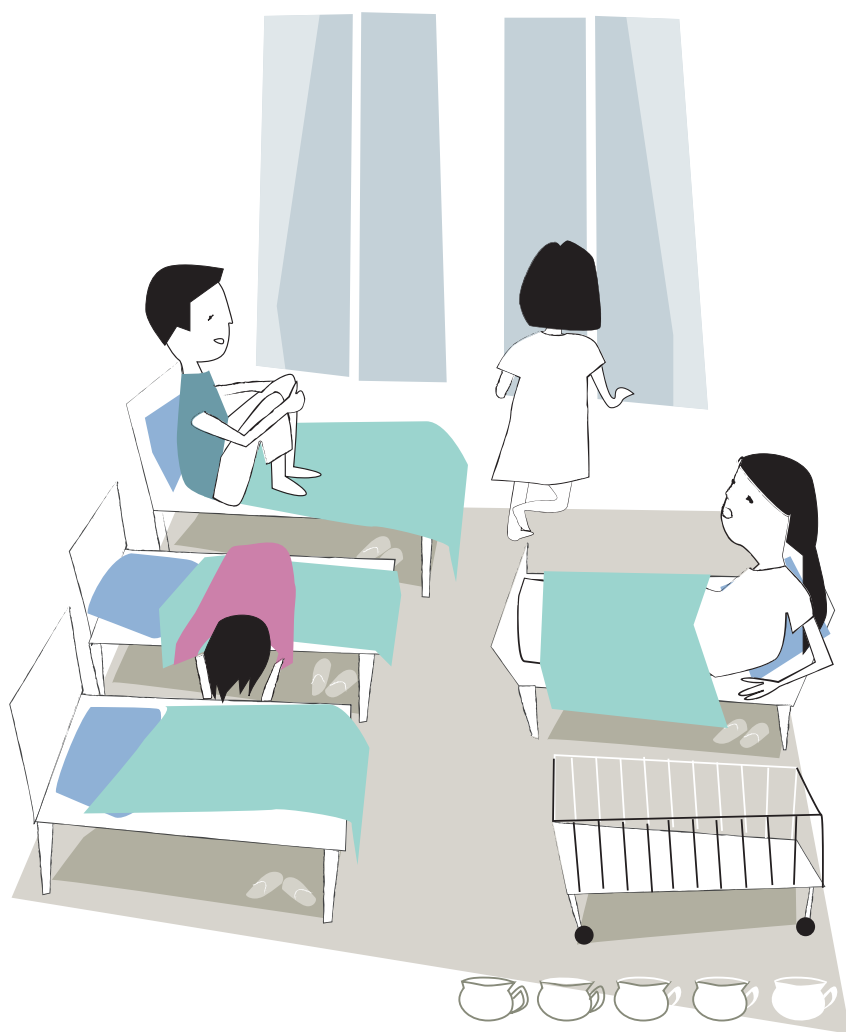
- Kan det finnas skäl för att vänta med förskola?
- Får barnet tillräcklig tid för invänjning?
- Behöver barnet kortare dagar i förskola eller skola?
- Behövs en särskild plan i samarbete med skolpersonal?

Vårt samhälle kräver en god förmåga att sortera intryck från omvärlden för att kunna rikta uppmärksamheten på det som är viktigt. I förskolan eller skolan utreds en del barn för uppmärksamhetsstörningar eller koncentrationssvårigheter. För en del adopterade barn är detta kopplat till tidigare anknytningsbrister, och för andra kan anpassningen till den nya miljön vara påfrestande. Dessa problem kan ha sin grund i en biologisk sårbarhet, negativa känslomässiga erfarenheter och svårigheter att anpassa sig till sin nya miljö. I många fall går det aldrig att fastställa den exakta orsaken, utan det kan vara en blandning av olika erfarenheter. Det viktiga är att förstå barnets problem och vara en del av lösningen, samt att hjälpa barnet att kunna vara trygg hemma och trygg i förskolan eller skolan.

- Fundera på!*
- Hur behöver jag förbereda mig för att kunna tillgodose ett adoptivbarns särskilda behov?
  - Vilka anpassningar kan jag behöva göra?

Barnen

Anledningar till att barn lämnas

Alla barn som kan adopteras har förlorat sin familj, men varje barn har sin egen bakgrund om hur det gick till och varför det skedde. Att känna till anledningen till att barnet lämnades för adoption är viktigt både för att förstå hur det kommande föräldraskapet behöver utformas, och är även nödvändigt för att kunna möta barnet i en av de allra vanligaste frågorna adopterade ställer: Varför lämnades jag bort för adoption? Det finns generella anledningar till att barn lämnas för adoption, som kan variera från land till land och från en tid till en annan. Det finns också en specifik situation bakom varje adoption.

Olika samhällen har olika syn på familj, föräldraskap och barns behov, och det varierar vad som anses krävas för ett gott föräldraskap. Det varierar också mycket vilket samhällsstöd som ges till familjer i olika länder. Utan stöd såsom föräldraförsäkring, förskola, barnbidrag, skola och sjukvård kan sjukdom, arbetslöshet eller skilsmässa göra att en familj inte kan försörja sina barn.

Det kan också vara omöjligt för en förälder att behålla sitt barn om familjen inte tillåter det eller vägrar att ge sitt stöd. Att barn lämnas bort kan bero på att det inte är socialt accepterat att få barn utom äktenskapet. Ogifta mammor har då små möjligheter att klara sig, och att lämna barnet kan vara ett sätt att ge barnet och sig själv en framtid. Om en förälder dör eller vid skilsmässa kan det hända att barn lämnas för att en ny partner inte accepterar barn från ett tidigare äktenskap. Andra anledningar kan vara att barnet har en funktionsnedsättning eller har kommit till genom incest eller våldtäkt.

Sociala förändringar till följd av urbanisering och även globalisering kan leda till att barn överges, exempelvis då det sociala skydd som storfamiljen tidigare utgjorde försvunnit och inte ersatts med offentligt finansierat stöd.

Adoption är inget självklart val då man beslutar om barns framtid. Det finns olika synsätt på vad som är det bästa sättet att ta hand om barn som inte kan växa upp i sin ursprungliga familj. I Sverige placeras barn som omhändertaras på grund av brister i föräldrarnas omsorg vanligtvis i familjehem, i andra länder är det vanligare att barn växer upp på institution.

EXEMPEL PÅ BAKGRUNDSHISTORIER

Exemplen är fiktiva, men bygger på verkliga berättelser från adoptionsorganisationerna och MFoF.

Li 1,5 år

Li hittades övergiven utanför en polisstation vid ca fyra veckors ålder. Han vägde då 1,5 kg och man kan på grund av den låga vikten anta att han är för tidigt född. Trots efterforskningar genom annonsering i media gick hans föräldrar inte att finna och då beslutade de sociala myndigheterna om en övergivan-deförklaring av pojken. Efter misslyckade försök att finna inhemsk adoptivfamilj har pojken blivit aktuell för internationell adoption. Då Li är ett barn som har hittats finns det ingen bakgrundsinformation om honom eller hans biologiska familj.

Storasyster Chia 5,5 år och lillebror An 4 år

Chia omhändertogs direkt efter förlossningen då hennes 25-åriga mamma inte hade kapacitet att ta hand om henne. Vid 1 månads ålder fick Chia komma till sitt första familjehem där hon bodde tills hon fyllde 3 år. Därefter omplacerades hon till ett annat familjehem eftersom hon behövde mer stimulans på grund av en lättare CP-skada. När Chia var 1,5 år födde hennes mamma lillebror An. An bodde med sin mamma och hennes familj under sin första levnadsmånad i avvaktan på att myndigheterna skulle finna ett lämpligt familjehem. An fick komma till sitt nuvarande familjehem, vilket inte är samma familjehem som hans storasyster bor i, när han var 1 månad gammal.

Det finns inga detaljer om barnens biologiska fäder mer än att det uppstod konflikter när mamman berättade för dem att hon var gravid. Chia och An har aldrig träffats men myndigheterna vill att de ska adopteras av samma familj.

Milica 8 år

Milica omhändertogs av de sociala myndigheterna när hon var 1 år gammal tillsammans med sina två äldre syskon. De två äldre barnen placerades i ett familjehem och Milica kom till ett annat familjehem. Sociala myndigheter satte in stöd till de biologiska föräldrarna under fem år. Då stödet inte ledde till önskvärd utveckling beslutades att omhänderta Milica och placera henne i familjehem.

I familjehemmet finns fosterföräldrarnas tre äldre barn. Milica har fått mycket uppmärksamhet av de vuxna. Under tiden hon varit i familjehemmet har hon endast vid ett fåtal tillfällen haft kontakt med sin biologiska familj. Milicas biologiska familj kommer från en marginaliserad etnisk minoritet som inte är accepterad i landet där hon bor och denna grupp har stora ekonomiska- och sociala svårigheter. Detta är också anledningen till att myndigheterna inte har kunnat hitta en inhemsk adoptivfamilj som har varit intresserad av att adoptera henne.

Eduardo 4 år

Den 19-åriga biologiska mamman vände sig till de sociala myndigheterna under senare delen av graviditeten för att få hjälp med att adoptera bort Eduardo. Hon berättade att hon blivit utsatt för våldtäkt av en okänd man och blivit gravid. Mamman är yngst av fem syskon och hon växte upp hos sin mormor. Hon uppgav att hon hade utsatts för misshandel av mormodern och sexuella övergrepp av släktingar i familjen. Vid 16-års ålder lämnade hon hemmet. Enligt de sociala myndigheterna uppvisar mamman känslomässig instabilitet och omogenhet.

Fundera på!

- Hur kan barnen ha påverkats av omständigheterna?
- Vilka tankar och känslor väcks hos dig av historierna?

Barnets bakgrund måste vara utredd

Ett barn kan bara adopteras om barnets bakgrund är ordentligt utredd. Utredningen är viktig för att säkerställa att barnet lämnas på ett lagligt sätt och för att barnet ska kunna få så mycket kunskap som möjligt om sitt ursprung. En del barn som inte kan tas om hand av sin familj kan få nya föräldrar genom adoption, i första hand i sitt hemland och om det inte är möjligt genom internationell adoption.

De länder som svenska adoptionsorganisationer samarbetar med har regler för hur adoptionen ska gå till och myndigheter som kan fatta de beslut som krävs. Utredningen kan se olika ut beroende på om det är ett barn som är lämnat med samtycke till adoption, om det är ett barn som hittats övergivet eller om det är ett barn som är omhändertaget för samhällsvård.

Barn kan inte lämnas för internationell adoption i krigssituationer eller vid naturkatastrofer eftersom man först måste ta reda på om barnen har familj och släktingar som de kan återförenas med. Subsidiaritetsprincipen innebär att i första hand ska stöd ges till biologiska föräldrar, i andra hand en nationell adoption ske och i sista hand kan det vara aktuellt med internationell adoption [32].

Barnets delaktighet i utredningen

I många länder ska barnet från en viss ålder lämna sitt samtycke till adoptionen. I Sverige får barn som är tolv år gamla inte adopteras utan eget samtycke men domstolen ska ta hänsyn även till yngre barns vilja, enligt 4 kap. 3 och 7 §§ FB. Barnet ska få information som är anpassad till hans eller hennes ålder och mognad. Barnet ska också få uttrycka sina tankar och känslor kring adoptionen, enligt 11 kap. 10 § SoL.

EXEMPEL PÅ HUR LÄNDER UTREDER BARNENS BAKGRUND

Land 1. I landet är det förbjudet att överge barn och straffet för detta är fängelse. Därför överges de flesta barnen anonymt på allmän plats. När ett övergivet barn hittas, anmäls det till polis och barnet lämnas till närmaste barnhem. Polisen registrerar uppgifterna och anmäler ärendet till de lokala myndigheterna, som har det yttersta ansvaret för barnet. Polisen söker efter föräldrar och släktingar till barnet, bland annat via media, men oftast finns det inga spår efter den som övergivit barnet då detta är en kriminell handling. Om ingen hör av sig efter två månaders efterlysning, förklaras barnet övergivet.

Land 2. I det här landet är barnen sällan övergivna av okända föräldrar. Endera kan föräldrarna inte ta hand om barnet och överlämnar det i de sociala myndigheternas vård eller så har myndigheterna omhändertagit barnet på grund av brister i omsorgen. I båda fallen sätter de sociala myndigheterna in stora och långvariga stödsatser till föräldrarna så att barnet, om möjligt, kan återvända hem. För varje omhändertaget barn gör de sociala myndigheterna en individuell handlingsplan som ska omprövas varje halvår. Om stödsatserna inte gett tillräckligt resultat kan föräldrarna ge samtycke till adoption alternativt att ärendet överlämnas till domstol som beslutar att barnet ska omhändertas. Därefter registreras barnen i ett nationellt register för adoption. Under ett år söker man efter adoptivföräldrar inom landet. Om man inte hittar inhemsk adoptivfamilj kan barnet bli aktuellt för internationell adoption. Varje förslag på utländsk adoptivfamilj måste också godkännas av centralmyndigheten för internationella adoptioner innan ärendet kan gå vidare.

Land 3. I det här landet utreds barnets bakgrund av socialarbetare på en, av myndigheter godkänd, adoptionsorganisation. Om en mamma söker stöd vid en oplanerad graviditet får hon rådgivning där man i första hand uppmuntrar henne att söka stöd av sin egen familj och/eller pappan till barnet. Beslutar hon sig för adoption blir hon informerad om vad en adoption innebär. När ett barn hittas övergivet undersöker och dokumenterar en socialarbetare från organisationen all tillgänglig bakgrundsfakta om barnet samt registrerar ärendet i barnavårdsdomstolen. Sjukhus, polis och andra som kan ha information om barnet kontaktas. Anhöriga eftersöks via media. Om ingen hör av sig inom 60 dagar, görs officiell övergivandeförklaring av den lokala barnvårdsdomstolen med socialarbetarens utredning som underlag. Lämplig adoptivfamilj söks först inom landet, därefter internationellt. Domstolen granskar organisationens ansträngningar att först hitta lämplig familj inom landet innan utländsk familj utses. Förslag på utländsk adoptivfamilj godkänns av centralmyndigheten för internationella adoptioner.

Fundera på!

- Vilka tankar och känslor väcker historierna om hur barns bakgrund utreds?

Barn behöver trygghet

De barn som behöver en familj genom adoption har upplevt flera separationer, och de flesta har också erfarenhet av bristande omsorg. Adoptionen innebär en stor förändring av barnets livssituation. Blivande adoptivföräldrar behöver ha insikt om vad barnets erfarenheter kan innebära så att de kan hjälpa sitt barn att känna trygghet.

Föräldrar behöver vara lyhörda

Barn utvecklas i samspel med de personer som tar hand om dem, men adopterade barn har ofta inte kunnat lita på att de vuxna finns där för dem. Den omvårdnad som de får av sina adoptivföräldrar är central för barnens framtida nära känslomässiga relationer [33].

Det finns goda möjligheter till utveckling och återhämtning för barn som adopteras av känslomässigt lyhörda föräldrar som har tid och engagemang att ge barnen tillit till vuxna. Föräldrarna behöver vara intresserade av vad barnen har varit med om och kunna fundera kring hur det kan påverka dem. Det är viktigt att föräldrarna kan uppmärksamma och sätta barnets behov först och låta sina egna behov stå tillbaka [34].

Stöd efter adoption

Barnen har vanligtvis tagits omhand på institutioner och i familjehem före adoptionen. Många barn har bytt institution eller familjehem en eller flera gånger. Barn som har omhändertagits på grund av föräldrarnas bristande omsorg kan också ha varit med om upprepade försök att återförening dem med familjen innan beslutet om adoption fattades.

Efter sådana erfarenheter behöver barn mycket tid och stöd för att våga tro att de inte ska bli lämnade igen och för att våga lita på vuxna [35].

Man kan aldrig på förhand veta vilka behov ett barn har eller säkert veta hur man själv kommer att reagera i relation till barnet. Det är klokt att ta med i beräkningen att man kan behöva stöd i sitt föräldraskap för att optimera förutsättningarna. Barnet kan också behöva särskilt stöd för att kunna knyta an. Många barn har sjukdomar eller funktionsnedsättningar och behöver behandling och stöd från sjukvård och habilitering. Kanske behöver hemmiljön också anpassas för barnets behov.

Barnets erfarenheter

Barnets ålder vid ankomsten till adoptivfamiljen är i sig inte det avgörande för hur barnet kommer att må, utan det är vad barnet har upplevt före adoptionen [36] och hur det senare hanteras av adoptivföräldrarna. Det är därför viktigt att ta reda på så mycket som möjligt om barnets bakgrund, för att kunna förstå barnets beteenden och hjälpa det att knyta an. Om det funnits viktiga vuxna eller kamrater i barnets liv är åldern däremot en viktig faktor för hur barnet upplever det att skiljas från dem.

Äldre barn kan berätta om sina minnen. De har ofta varit med om fler separationer och varit längre tid på institution. Ju äldre barnet är, desto mer har barnets personlighet och identitet utvecklats, och den tidigare livsmiljön har format barnets uttryckssätt, språk, förväntningar med mera. Dessutom kan äldre barn ha utsatts för bristande omsorg och vanvård under längre tid. Risken ökar också för att barnet har utsatts för övergrepp och skrämmande upplevelser.

Barn som saknar föräldraomsorg utvecklas ofta ojämnt. De kan ha utvecklat överlevnadsförmågor som får dem att verka mer mogna än sin ålder. Samtidigt har de haft sämre förutsättningar att lära känna sin kropp och sina känslor samt att öva motorik, samspel och språk. De har mycket att ta igen av sådant som bara en förälder kan ge och behöver få extra mycket tid med sina föräldrar för att vänja sig vid att vara någons barn [35]. De behöver föräldrar som kan se barnets olika förmågor och behov och flexibelt förhålla sig till att barnet snabbt kan skifta från "stor" till "liten".

Barnet kan ha utvecklat beteenden som var hjälpsamma för att klara sig på en institution. Dessa beteenden är inte alltid så funktionella när barnet kommer till en familj. Barnet behöver förstå hur en familj fungerar innan det kan släppa sådana beteenden. Det kan till exempel handla om att barnet inte är van att ta emot omsorg, utan vaggas sig själv till sömns. Genom att till exempel införa rutiner kring läggning som bygger på nära samspel och omsorg visar man barnet att det får omhändertagande av vuxna och barnet vågar då vanligtvis släppa ett stereotyp, självtröstande beteende.

Syskongrupper

Syskon ska helst få möjlighet att växa upp tillsammans eftersom det kan ge trygghet och kontinuitet i barnens liv att få följas åt. Samtidigt ställer det stora krav på adoptivföräldrarna. När två eller flera syskon adopteras tillsammans är barnen oftast i olika åldrar, och det kan vara svårt att möta och tillgodose de olika barnens behov samtidigt. Alla barn behöver få egen uppmärksamhet och en egen relation till föräldrarna. Det är framför allt viktigt för barnen att deras individuella behov uppmärksammas och att föräldrarna förstår vad varje barn för sig behöver, såväl det yngre som det äldre barnet [37].

Det är inte alltid som adopterade biologiska syskon är vana att vara med varandra. De kan ha varit på olika avdelningar eller ha bott på olika institutioner. Om syskonen fått vara tillsammans är det vanligt att det äldsta syskonet tagit ansvar för yngre syskon. Då behöver adoptivföräldrarna med respekt och tålamod försöka vinna det äldsta syskonets förtroende så att barnet gradvis kan överlåta ansvaret till dem [38].

Barnets hälsotillstånd

Adopterade barn har överlevt en svår start i livet. De kan ha utsatts för påfrestningar under graviditeten om den biologiska mamman var sjuk, traumatiserad, undernärld eller hade missbruksproblem [39]. Det är också vanligt att barnen under sin första tid i livet inte fått tillräcklig näring, och de kan ha utsatts för stress och skadlig stimulans. Världen är en farlig plats för barn som saknar föräldraomsorg, och många adopterade barn har varit med om överväldigande upplevelser som kan lämna både fysiska och psykiska spår. Många gånger behövs stöd för att hjälpa barnet att hantera erfarenheterna.

Sjukdomar, traumarelaterade anpassningsstörningar och funktionsnedsättningar är vanligt

Det är vanligt i dag att barn som lämnas för adoption har sjukdomar och funktionsnedsättningar. Många kommer att behöva medicinsk behandling,habilitering eller extra stöd.

Några barn som lämnas för adoption har sjukdomar som kräver omfattande behandlingar, som hiv, aids eller hepatit, och en del behöver kirurgiska behandlingar för missbildningar såsom läpp-, käk- eller gomspalt. Barnen har kanske lämnats för adoption därför att ingen kunde ta hand om dem och sörja för deras vård i ursprungslandet.

En del har funktionsnedsättningar som inte syns och som kan vara svåra att diagnostisera. Adopterade barn kan också uppvisa beteenden som liknar exempelvis ADHD och autism. Men adoptionen är en stor omställning som i sig kan väcka starka känslor och ge liknande symtom. Traumarelaterade störningar kan påverka den sociala funktionsförmågan. Det gäller till exempel vid posttraumatiskt stressyndrom (PTSD) och olika typer av anknytningsstörningar. Dessa störningar är vanligare hos personer som upplevt trauma, vanvård eller försummelse men inte alla barn som utsatts för detta utvecklar störningar. Barn med denna bakgrund kan ha svårare att utveckla nära relationer och agera med vaksamhet eller distanslöshet. Det är av stor betydelse att förstå barnets bakgrund och stärka banden mellan barnet och anknytningspersonerna. Känslomässig tillgänglighet är en viktig komponent för att hjälpa barn med denna bakgrund.

Medicinska rapporter får tolkas med försiktighet

När man läser medicinsk information bör man hålla i minnet att det är svårt att se och diagnostisera sjukdomar hos små barn. Barnets hälsotillstånd kan vara både bättre och sämre än vad som framgår av läkar-

rapporten. Rapporten måste också förstås utifrån de förutsättningar som gäller i ursprungslandet. Ibland kan rapporten ha sammanställts flera månader innan den sänds till adoptionsorganisationen, vilket innebär att vissa uppgifter inte längre stämmer.

Erfarenheter av vård och omsorg

Det finns kulturella variationer i synen på diagnoser, så barnets sjukdom eller funktionsnedsättning kan ha påverkat omsorgen. En del har skrämmande erfarenheter av läkarundersökningar, behandlingar och ingrepp. Barnets upplevelse av tidigare möten med hälsovården påverkar förutsättningarna för kommande behandlingar och tilliten till omvärlden [40].

Erfarenhet visar att de flesta barn återhämtar sig och utvecklas då de får omsorg och stöd. Men det är omöjligt att på förhand veta hur mycket och på vilket sätt [41].

Fundera på!

- I vilken utsträckning behöver jag/vi anpassa livet för att tillgodose ett barns behov?

Släktingadoption

Några av de barn som adopteras till Sverige varje år är släktingbarn som adopteras till familjer som är bosatta här. En släktingadoption kan bero på att barnets föräldrar har avlidit eller inte kan ta hand om barnet. Adoptionen måste antas vara till barnets bästa för att kunna ske. [42].

Genomförs ofta utan adoptionsorganisationer

Många av de adoptioner som gäller släktingbarn är så kallade enskilda adoptioner, vilket innebär att det inte är en adoptionsorganisation i Sverige som förmedlat adoptionen. I vissa fall kan adoptionsorganisationer förmedla sådana adoptioner om släktingbarnet finns i ett land där någon av organisationerna har auktorisation för att arbeta.

Vid en enskild adoption måste man alltså oftast själv genomföra adoptionen utan hjälp av en adoptionsorganisation. Adoptionsprocessen kan då också ta lång tid eftersom det är många myndigheter, både i Sverige och i ursprungslandet, som ska fatta beslut om adoptionen och barnets möjlighet att resa in i Sverige. För att förväntningarna ska vara realistiska kan det vara viktigt att göra detta klart för både barnet och den biologiska familjen eller de personer som barnet lever med i hemlandet.

Förändringarna är stora även för släktingbarn

När man adopterar ett släktingbarn är det viktigt att fundera över skillnader och likheter i synen på adoption i ursprungslandet och i Sverige.

Adoption är en stor förändring även om barn och adoptivföräldrar redan före adoptionen tillhörde samma släkt. Om adoptionen bedöms vara till barnets bästa är det viktigt att fundera på hur ett barn som länge levt med sina föräldrar eller släktingar känner inför att lämna dem och sin invanda miljö och komma till en ny familj i ett annat land. Barn ska alltid få information och möjlighet att komma till tals inför adoption. Synpunkterna tillmäts betydelse efter barnets ålder och mognad. Barn över 12 år efterfrågas om samtycke till adoptionen. Det är viktigt att barnet inte utsätts för påtryckningar utan får uttala sin genuina uppfattning.

Även om barnet och föräldrarna känner varandra väl före adoptionen behöver barnet förberedas på de förändringar det innebär att flytta till ett annat land, med en annan kultur och ett annat språk. Adoptivföräldrarnas kunskaper i svenska är lika viktiga som vid adoption av ett okänt barn. Det är avgörande att adoptivföräldrarna kan företräda barnet i kontakter med till exempel barnhälsovård, skola och myndigheter.

Adoptivföräldrarna behöver ha en positiv inställning till att barnet fortsätter att ha kontakt med slakten och ska stödja barnet i detta. Det är givetvis mycket viktigt att vara lyhörd för i vilken omfattning barnet vill ha en sådan kontakt.

Överväganden inför att adoptera släktingbarn

När barnet redan känner adoptivfamiljen kan omställningen till en ny familj bli mindre än vid andra internationella adoptioner. Barnet har kanske vant sig vid en bredare familjetillhörighet. Det kan också behålla sitt sociala nätverk i slakten och i sitt ursprungsland, vilket kan gynna barnets identitetskänsla. Men detta skulle också kunna medföra svårigheter om barnet skulle längta tillbaka.

Adoption kan ibland kännas som ett påtvingat ansvar från släkten och inte en genuin önskan från adoptivföräldrarnas sida att få adoptera barnet. Det är då viktigt att tänka på att en sådan adoption inte skulle bli till barnets bästa. Situationen kan också bli komplicerad om de som tagit hand om barnet före adoptionen lever under ekonomiskt svåra förhållanden så att adoptivföräldrar känner ett ansvar för att stödja dem ekonomiskt. Det får aldrig förekomma någon betalning för adoptionen.

Fundera på!

- Vilka likheter och skillnader kan det finnas mellan att adoptera ett okänt och ett känt barn?
- Hur kan det kännas för barnet att lämna sin familj?
- Om jag är tveksam till att adoptera ett släktingbarn, hur kan jag resonera för att fatta ett välgrundat beslut?

Barnet kan uppleva att det har övergivit sin första familj, vilket adoptivföräldrarna måste ha förståelse för och hjälpa barnet att hantera. Det är också tänkbart att barnet inte ville lämna sin biologiska familj, men upplevde att det fanns förväntningar och påtryckningar från den biologiska familjen eller från adoptivföräldrarna i Sverige att acceptera adoptionen.

Nationella adoptioner

Adoption av barn födda i Sverige

Nationella adoptioner var förr vanliga i Sverige. Under den senaste tioårsperioden har mellan 20 och 30 barn i åldern 0–1 år varje år fått en ny familj genom nationell adoption. När ett barn behöver en adoptivfamilj söker kommunens handläggare i samråd med de biologiska föräldrarna efter en lämplig familj, vanligen bland dem som redan är utredda för en internationell adoption. Under tiden bor barnet i allmänhet i ett jourhem.

Moderns samtycke ska ha lämnats sedan hon har återhämtat sig tillräckligt efter nedkomsten, enligt 4 kap. 5a § FB. Den tiden bör inte understiga sex veckor efter förlossningen. Därefter tar det vanligen några månader innan beslutet om adoption fattas i tingsrätten. Fram tills beslutet har vunnit laga kraft kan vårdnadshavarna återkalla samtycket.

När det gäller svenska adoptioner är det vanligt att adoptivföräldrarna och de biologiska föräldrarna får information om varandra. I regel försöker man få till stånd ett personligt möte mellan dem som lämnar barnet och de föräldrar som tar emot det. Socialnämnden ska även i dessa ärenden tillgodose det behov av stöd och hjälp som kan finnas sedan ett mål eller ärende om adoption har avgjorts.

Att bilda familj

Att bli adoptivförälder

Att bli förälder innebär att gå in i ett nytt skede i livet, och att bli adoptivförälder innebär att bli förälder till ett barn som redan har vanor, talar ett annat språk och reagerar utifrån erfarenheter som man som adoptivförälder inte känner till utan bara kan ana. Nyblivna biologiska föräldrar lär sig från början tillsammans med barnet, men vid en adoption är båda okända för varandra. Barnets behov innebär att man får göra nya prioriteringar. Det kan ta tid att förstå sig själv i allt det nya [43]. Situationen kräver försiktighet, lyhördhet och framför allt tid för att lära känna sitt barn. Och barnet behöver tid att lära känna föräldern, dennes reaktioner och sätt att uttrycka känslor och varför.

Att bli adoptivförälder till ett äldre barn är en utmaning. Barnet har anpassat sig och utvecklats i sin tidigare livsmiljö och använder alla sina förmågor och tidigare erfarenheter för att orientera sig i världen. Som förälder kan man sörja att man inte fått komma in tidigare i barnets liv, och bli frustrerad över att man kanske blir provocerad eller avvisad.

Barn som har fått otillräcklig omsorg kan uppfattas som att de inte behöver sina adoptivföräldrar och det kan vara svårt att trösta och lugna dem. Det kan väcka negativa känslor hos föräldern som bottnar i hans eller hennes förtvivlan och vanmakt över att inte nå barnet. I dessa situationer är det lätt att tappa tilltron till sin föräldraförmåga, och då är det viktigt att be om hjälp och stöd [25].

Det finns många ytterligare situationer som är utmanande för en adoptivförälder och det är därför normalt både att be om och ta emot stöd.

Föräldrarna har valt, inte barnet

Föräldrarna har drömmar och förväntningar på att få möta sitt barn, oftast efter lång väntan, men barnet har inte valt och inte väntat på samma vis. Ett barn som adopteras skiljs från allt det välkända, och adoptivföräldern hämtar barnet från dess hem. Detta hem kan ha brister, men det är ändå den miljö som barnet känner till. Barnet kan sakna sina biologiska föräldrar, syskon och andra barn, och flytten till Sverige med okända föräldrar är ytterligare en påfrestning.

När barnet kommer "hem" till Sverige har det först behov av att bearbeta upplevelserna av separationen från den tidigare vardagen. När denna process fortskrider kan barnet alltmer gå in i den nya relationen till föräldern eller föräldrarna [26].

Relationen till de egna föräldrarna

De mest betydelsefulla tidiga förebilder som blivande föräldrar har är de egna föräldrarna, eller de som var ens familj när man växte upp. Minnen från barndomen kan väckas i samband med föräldraskapet, eller bli starkare än tidigare. Erfarenheter från den egna barndomen kan behöva bearbetas för att man ska kunna reflektera över sin relation till sina föräldrar och sin egen barndom, och fundera på dem i förhållande till sitt eget föräldraskap.

De egna föräldrarna får en ny betydelse när man själv blir förälder. De ska få barnbarn och det kan uppkomma frågor om hur nära man vill ha dem. Kan de ge hjälp och stöd, och i så fall hur? Kommer de att orka, och har de tid? Kan det vara så att man i vissa avseenden vill hålla dem på avstånd? [44].

Ofrivillig barnlöshet

De flesta adoptivföräldrar har erfarenhet av ofrivillig barnlöshet. Även om detta är en gemensam erfarenhet kan den ha skiftande innehåll och upplevas olika. Några kan ha många års försök bakom sig, med assisterad befruktning för att bli gravida. För andra kan det röra sig om betydligt kortare tid, med få eller inga behandlingsförsök. En del har alltid vetat att de inte skulle kunna föda barn och har därför inte försökt.

Det kan upplevas som en förlust att som kvinna vilja men inte kunna bli gravid och föda ett barn, eller att som man inte kunna bli biologisk pappa. Det handlar om att inte kunna uppleva och fullfölja en graviditet, att inte få det barn man ville föda eller bli biologisk förälder till [45].

Den som inte kan få ett barn, genom att antingen bli gravid eller göra någon gravid, kan söka efter alternativa sätt att bilda familj. Man kan också välja att leva utan barn. I valsituationerna ställs många frågor på sin spets om varför man vill ha barn. Det är värdefullt att ge sig själv tid att fundera och känna efter.

Fundera på!

- Vad tycker jag var bra och mindre bra med mina föräldrar under min uppväxt?
- Hur vill jag vara som förälder?

Känslomässigt redo för adoption?

Om man vill adoptera och har erfarenhet av ofrivillig barnlöshet är det viktigt att känslorna kring att inte kunna få ett biologiskt barn har bearbetats till en insikt som man kan leva med och som inte stör adoptivföräldraskapet.

Man kan känna sig osäker på om erfarenheterna från barnlösheten lever kvar, och i så fall hur. Då kan det vara klokt att kontakta en kurator eller psykolog för att bearbeta känslor. Man kan också söka hjälp hos familjerådgivningen eller på en fertilitetsmottagning, om man tidigare haft kontakt med en sådan.

Oavsett om man är ofrivilligt barnlös eller inte, så kan beslutet att adoptera innebära oro och osäkerhet. För många är det en hjälp att prata med andra och dela sina upplevelser av väntan. Förutom sina närstående kan man även kontakta den utredare som gör medgivandeutredningen för att diskutera olika frågor. Man kan också vända sig till den adoptionsorganisation man valt, eller söka kontakt med andra i samma situation.

Fundera på!

- Vad händer om adoptionen inte blir av?
- Vill jag och min partner ha barn lika mycket?

Barnlösheten och relationerna

Allt går inte att planera

I vårt samhälle är preventivmedel en självklar metod för att förhindra graviditet. Men det kan skapa en illusion av att barnafödande kan planeras och att vi själva avgör om och när vi vill ha barn. Därför kan det upplevas som en chock att inte bli med barn när man så önskar. En del upplever det som att kroppen sviker, att man blir lurad eller att man förlorar kontrollen över sitt liv.

Att känna skuld

En del barnlösa får känslor av skuld och kanske börjar fundera på om de själva har påverkat fertiliteten negativt. Man kan ha skuldkänslor gentemot sin partner för att hon eller han inte får uppleva en graviditet och förlossning, eller gentemot sina föräldrar för att de inte får ett barn [46].

Eftersom upplevelsen av ofrivillig barnlöshet är individuell kan man i perioder känna sig ensam också i en relation. Olika personer kan ha olika strategier för att hantera barnlösheten. Inte sällan kan man se att en part går in i sin sorg och längtan efter barn, medan den andre är mer upptagen av partners känslor och tar på sig rollen som tröstare. Följden kan då bli att den tröstande undviker att prata om sin egen längtan efter barn, vilket kan missförstås och tolkas som ointresse [47].

*Vi har kommit varandra nära, och det har vi nytta av.
Björn och jag har sett varandra i förtvivlans ögonblick.
Andra par får aldrig chansen att uttala: vi vill bilda familj.
Det bara blir. Men vi har sett varandras längtan. Det
är en hård erfarenhet. Men den har lärt oss mycket.*

UR LÄNGTANSBARNEN AV KERSTIN WEIGL

Samlevnadsproblem

Många ofrivilligt barnlösa vittnar om att det sexuella samlivet kan bli ansträngt när man genomgår en utredning och behandling. Det kan kännas som att man blir en produktionsenhet mer än ett älskande par. Barnlösheten kan också få andra följder i förhållandet till den egna partnern [48]. Ibland kan påfrestningarna synliggöra samlevnadsproblem och öka risken för separation. Det kan vara en svår balans mellan behovet av att prata av sig för att få stöd, och behovet av att värna om sin integritet. De närstående kan dessutom reagera och uttrycka sig på sätt som uppfattas sårande. Det kan vara ansträngande att förhålla sig till deras känslreaktioner samtidigt som man ska orka med sina egna förhoppningar och besvikelser.

Om relationen låser sig kan man söka professionell hjälp för att hitta lösningar. Kommunen kan erbjuda familjerådgivning. Relationen kan också bli djupare och starkare av de svårigheter som man går igenom tillsammans.

Att välja att leva utan barn

Alla vill inte ha barn, men om man önskar sig barn och har svårt att få det behöver man göra ställningstaganden. En del bestämmer sig för att gå vidare i livet utan barn. Bortom sorgen över att man inte kan få barn eller insikten om detta kan det rymmas annat som ger livet tillräckligt innehåll.

I dag är det mer accepterat än tidigare att välja ett liv utan barn – den vuxna identiteten behöver inte vara kopplad till att man biologiskt blir mamma eller pappa [49].

Vissa väntar så länge med att ta ställning i barnfrågan att det blir biologiskt för sent.

Valet kan påverkas av att det i dag finns olika sätt att bilda familj, och kärnfamiljen är inte lika starkt normbildande längre. Man kan få möjlighet att vara en viktig och kompletterande föräldraperson till andras barn, till sin partners barn, sina syskons eller vänners barn. Det kan kännas fullt tillräckligt att få betyda mycket för ett barn och vara en av de trygga och kärleksfulla vuxna som finns där genom livet.

Det kan också vara så att man gärna vill ha barn, men att man inte vill bli förälder till ett barn som fötts av andra föräldrar, eller att man har specifika krav på hur barnet ska vara. Troligen är inte adoption ett bra val i dessa fall, oavsett hur stark längtan efter barn är.

Att välja att adoptera

Ett helhjärtat beslut

De flesta börjar sin väg mot föräldraskap med en dröm om ett friskt spädbarn. När man beslutar sig för att adoptera får man för det mesta ta farväl till drömmen om spädbarnet och ändra sina förväntningar till att ha beredskap för att ta emot det barn som man faktiskt kan få adoptera. För en del känns valen självklara medan det för andra kan vara en process som är förenad med kompromissande och ambivalens [51].

Det är viktigt att ett beslut om att adoptera är väl genomtänkt. Att adoptera är att välja att ta emot ett barn som redan finns, som har en historia och som blivit lämnat av sina biologiska föräldrar. Ett beslut om att adoptera är definitivt och rör både dig, barnet och andra i er familj för alltid. Barnet har rätt att få komma till en familj som verkligen har tänkt igenom sitt beslut.

Att få barn är för de flesta en av de mest känslomässigt laddade händelserna i livet. När man ska bli adoptivförälder måste man ta ett mycket medvetet beslut, visserligen steg för steg, men till slut kommer den slutgiltiga tidpunkten då ansökningshandlingarna ska sändas till ursprungslandet.

Ett väl genomtänkt adoptionsbeslut är viktigt för en god relation i framtiden. Vad som än händer måste föräldern kunna stå för sitt beslut inför sig själv och barnet. Barnet kan senare vilja veta hur föräldrarna tänkte då de adopterade. Därför bör man ha tid och utrymme för funderingar och känslor, både enskilt och tillsammans med sin partner, innan adoptionsbeslutet fattas. Många har existentiella frågor om föräldraskapets livslånga ansvar för en annan människa, och om vad det innebär att för alltid vara någons förälder.

Ett barn med en egen historia

Vad innebär det att adoptera ett barn som redan finns? När man får ett barn på biologisk väg föds det in i familjen. Föräldrarna och barnet är delaktiga i varandras liv från början.

När ett barn adopteras har barnet redan varit med om mycket, och det bär med sig livserfarenheter som de blivande adoptivföräldrarna inte känner till. Därför behöver adoptivföräldrar vilja och orka öppna sin famn för både barnet och dess livshistoria. Detta är särskilt viktigt när barnet är lite äldre och tydligt minns sina erfarenheter från tiden före adoptionen.

Barnets biologiska föräldrar och kultur

Barnets biologiska föräldrar kommer alltid att finnas i adoptivfamiljens liv, oavsett om de är kända eller okända, levande eller döda, eftersom barnet har sina biologiska föräldrars arvsanlag. Detta arv kommer kanske på sikt att visa sig i barnets utseende och egenskaper, anlag för sjukdomar och annat.

Det faktum att barnet kommer någon annanstans ifrån kommer också att påverka familjen på olika sätt. Barnet för med sig ett kulturellt sammanhang in i adoptivfamiljen, och ofta finns en länk till den institution eller det familjehem där barnet bott. Genom barnet kan adoptivfamiljen få en särskild relation till ett annat land, en fördjupad kunskap om en annan kultur och tillgång till ytterligare en social värld. Familjen behöver hjälpa barnet att förvalta sina minnen från tiden före adoptionen, så att också denna period av livet kan bekräftas som del av den egna livsberättelsen.

Fundera på!

- Hur skulle jag göra för att uppmuntra kontakten mellan mitt barn och de biologiska föräldrarna?
- Vilken betydelse kan kontakten med biologiska föräldrar ha för barnet?

Nätverket

Släkt och vänner fyller ett behov hos de allra flesta. Det är skönt att ha någon att få vara förtrolig med, någon som lyssnar och förstår, någon som man kan berätta för om sitt barns framsteg, om roliga händelser och om problem. Man behöver ibland också släppa ut ilska och förtvivlan hos någon. För barnet är det även en tillgång att ha flera goda relationer till andra vuxna i sin vardag, inte bara till föräldrarna.

Att vara två föräldrar som lever ihop kan upplevas som tryggt; man har varandra som stöd och någon att dela sin lycka och sin oro med. För ensamstående föräldrar som adopterar kan det därför vara extra betydelsefullt med släktingar och vänner.

Mottagandet från familjens närstående påverkar barnets trygghet under uppväxten. Barnet behöver bli välkomnat av släkt och vänner. Det är också viktigt för barnet att dess föräldrar är accepterade och har stöd i sitt föräldraskap från omgivningen.

Ju tidigare släkt och vänner involveras, desto bättre är förutsättningarna för att de känner sig delaktiga och att de utgör naturliga resurser.

Förutom det närmaste nätverket har människor i dag många andra sociala sammanhang som påverkar familjelivet. Det kan vara arbetsplatsen, sociala medier eller en förening som man är engagerad i. När man får barn blir även förskolan och skolan viktiga som sociala mötesplatser.

Många adoptivföräldrar har stort stöd av andra adoptivföräldrar både under adoptionsprocessen och efter det att barnet kommit. Det kan vara värdefullt att få dela tankar och känslor med andra som har liknande erfarenheter. En del frågor som adoptivfamiljer stöter på kan vara så specifika att de har större nytta av råd från andra adoptivföräldrar än från föräldrar med biologiska barn.

Det finns föreningar för adoptivfamiljer och många möjligheter att komma i kontakt med andra adoptivfamiljer via sociala medier.

Fundera på!

- Vilken information kan ditt sociala nätverk behöva få?

Att möta barnet

Att vänta och förbereda sig

En adoptionsprocess innebär perioder av ovisshet och väntan. Det gäller väntan på att få börja föräldrautbildningen, väntan på att få starta medgivandeutredningen, väntan på beslut om medgivande för att få skicka sin ansökan till utlandet, väntan på att få information om barnet och väntan på besked om att man får resa för att hämta det. Många har dessutom redan genomgått långa perioder av väntan i samband med behandlingar med assisterad befruktning innan de påbörjade adoptionsprocessen.

Vissa moment i processen vet man ungefär hur lång tid de tar medan andra är omöjliga att förutsäga. Det kan vara frustrerande att inte få klara besked om när olika saker ska hända, och många känner sig maktlösa och utsatta.

En del tvingas vänta längre tid än de tre år som ett medgivande gäller. Om man fortfarande vill adoptera när medgivandet har upphört behövs en ny ansökan om medgivande. Man måste också informera socialnämnden om livssituationen ändras på ett sätt som kan påverka medgivandet. Det kan till exempel gälla om hälsotillståndet förändras, man blir arbetslös, får barn eller flyttar. Väntan går in i en ny fas när man får information om det specifika barnet, ett barnbesked.

Ibland ändras förutsättningarna

En adoptionsprocess kan bromsas eller stoppas ända fram tills adoptionsbeslutet har vunnit laga kraft. Till exempel kan någon av barnets föräldrar ångra sitt beslut att lämna barnet för adoption, en släkting vill kanske ta hand om barnet eller en familj i landet vill adoptera barnet. Ibland väcks misstankar om att barnet lämnats för adoption på något sätt som strider mot landets lagstiftning och myndigheterna återupptar utredningen om barnets bakgrund. Det händer också att barns hälsotillstånd försämras och att barn dör.

Adoptionsprocessen kan också påverkas av förändringar i ursprungslandet, som politiska beslut och oroligheter, epidemier eller katastrofer. Vidare kan lagändringar innebära ändrade krav på dem som vill adoptera.

- Hur hanterar jag väntan och ovisshet?

Under väntetiden kan man förbereda sig på olika sätt, till exempel genom att läsa om adoptioner och barnets ursprungsland. Det är också en stor fördel om man kan börja lära sig grundläggande fraser på barnets språk. Man kan också skaffa foton för bildkommunikation.

Sätta sig in i barnets hälsotillstånd

Om barnet har sjukdomar eller funktionsnedsättningar kan man använda tiden till att informera sig om vad detta kan innebära och ta kontakt med sjukvård och habilitering. Inför avresan är det också bra att etablera en kontakt med barnhälsovården [52]. Det kan vara bra att lära sig mer om barn med komplex bakgrund, till exempel barn med trauman. De som ska adoptera från ett land med krav på lång vistelsetid behöver också ordna mycket praktiskt inför bortavaron.

Lära sig om barnets ursprungsland

Genom att sätta sig in i den sociala situationen i ursprungslandet kan man lättare förstå information om barnets bakgrund och vilka livsvillkor som präglat barnets tillvaro. Denna kunskap har också betydelse för hur adoptivföräldrarna kan stödja barnet att förstå adoptionen. Mycket kan ändras i ursprungslandet, och läget kan vara ett annat när barnet blir äldre. Då är det bra om adoptivföräldrarna kan ge en bild av situationen i landet vid tiden för adoptionen.

Resa till landet som turist

Innan man åker för att möta barnet kan man resa till barnets ursprungsland som turist. Många tar även kontakt med andra familjer som redan varit i landet och adopterat.

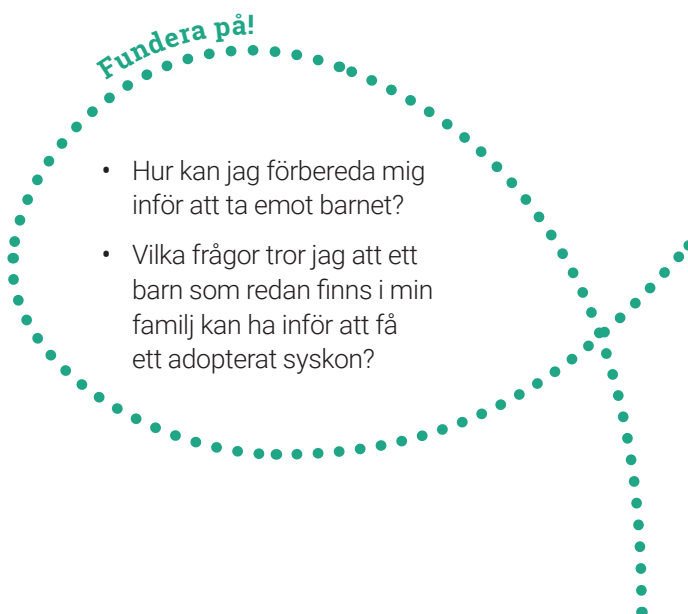
Möta andra i samma situation

Att ha kontakt med andra som väntar på att adoptera kan vara ett enkelt sätt att hitta utrymme för att prata om sina egna tankar och samtidigt möta andras tankar och frågor. Det finns också grupper i sociala medier för adoptivföräldrar.

Att förbereda syskon och nätverk

Om det redan finns barn i den blivande adoptivfamiljen behöver de förberedas och vara delaktiga i att en ny familjemedlem ska komma. Föräldern behöver prata med barnet om var det väntade syskonet kommer ifrån och varför barnet inte växer upp med sin biologiska familj. Det faktum att det blivande syskonet har lämnats av sina ursprungliga föräldrar kan väcka många tankar och frågor hos barnet. Barnet kanske själv är adopterat - vad väcker detta för tankar?

Både barn födda i familjen och adopterade barn kan vara avundsjuka på varandra. Barn som fötts i familjen kan känna avund för ett adopterat syskons historia och utseende samt den uppmärksamhet som följer med detta. Barn som adopterats kan i sin tur känna avund för att syskonet har legat i mammas mage och liknar föräldrarna till utseendet [53].

Även nätverket behöver som tidigare nämnts förberedas i takt med att de blivande adoptivföräldrarna lär sig mer om adopterades behov och så småningom vilket barn det är de ska ta emot. Nätverket behöver veta hur man vill ha det inför resan och hemkomsten, och många i nätverket kommer med frågor och välvilliga kommentarer om den nya familjebildningen. Det kan vara bra att vara tydlig med att det underlättar anknytningen om adoptivföräldrarna är de som svarar på barnets omsorgsbehov tills anknytningen är etablerad.

Om någon anhörig ska följa med på resan kan det vara bra att diskutera vilka förväntningar som finns samt vilka roller och vilket ansvar som ska gälla. Ska den medföljande vara ett stöd för adoptivföräldern eller gå in i en egen anknytningsrelation till barnet?

Graviditet och adoption

En graviditet under väntan på att få adoptera kan komplicera situationen på flera sätt. I många fall kan det innebära att adoptionsprocessen får avbrytas. I dag anses alla adopterade vara barn med särskilda behov och, det adopterade barnet behöver därför mycket stöd och tid, framför allt i början.

En graviditet innebär också formella problem eftersom de förhållanden som låg till grund för medgivandet har ändrats. Flera ursprungsländer accepterar inte sökande som är gravida eller föder barn i samband med adoption. Detta innebär att processen stoppas för ett barn som har fått en adoptivfamilj utsedd av ursprungslandet, och det kan betyda att det kan ta längre tid innan barnet får en familj.

Hur förbereds barnen?

Barn kan inte förstå vad adoption är men får så småningom veta att de ska få föräldrar och flytta till ett annat land. Detta kan väcka många olika känslor, ofta både hopp och rädsla. Vilken förberedelse barnen får kommer an på vilka resurser som finns i ursprungslandet att möta barnets reaktioner och vilken inställning man har till att förbereda barnet. I vissa fall får barnet ingen förberedelse alls.

De blivande föräldrarna ombeds ofta att skicka ett fotoalbum med bilder på sig själva, familjen, vännerna och hemmet. I en del länder arrangerar man möten mellan barnen och deras blivande föräldrar via webbkamera. Äldre barn som har varit med om många uppbrott och separationer kan behöva många samtal och uppmuntran för att känna sig tillräckligt trygga med att bli adopterade.

Att ta emot barnet

Hur det går till då man får ta emot barnet eller barnen är olika i olika länder. Ibland kan det variera även i ett och samma land. På en del ställen får man först träffa barnet flera gånger under en inväjningsperiod medan man på andra får ta emot barnet direkt efter första mötet. En del länders adoptionsprocesser kräver att man reser dit två eller tre gånger.

Förutsättningarna för det första mötet bestäms i stor utsträckning av myndigheterna eller samarbetskontakten i barnets ursprungsland. Det är därför viktigt att ta reda på hur proceduren går till så att man kan förbereda sig på vad som ska ske. I vissa fall kan det också vara möjligt att påverka genomförandet. MFoF och adoptionsorganisationerna arbetar löpande

med att för ursprungsländerna betona betydelsen för barnet av invänjning med adoptivföräldrarna.

Det första mötet

Barn och adoptivföräldrar har mycket olika förutsättningar när de möts. Även med vissa förberedelser är det omöjligt för barnen att förstå vad som sker. De träffar främmande vuxna medan föräldrarna under en längre tid har sett fram emot att möta barnet som de börjat tänka på som sitt.

I mötet är det viktigt att fokusera på barnet och dess behov trots att de egna känslorna kan vara starka.

Både barn och föräldrar befinner sig på bortaplan. Barnet har lämnat välbekanta omgivningar och människor, och har kanske upplevt ett avsked i en lång rad av separationer. Samtidigt är adoptivföräldrarna på resa i en miljö som ofta är främmande; de är påverkade av nya intryck och kanske tidsomställningen. Det första mötet kan också ske på den institution där barnet tagits omhand, och det kan väcka många känslor att se hur barnen har det där. För barn som har växt upp vid institution är det svårt att förstå innebörden av adoption och att leva i en familj.

Många föräldrar har länge sett fram emot detta möte, men barnet kommer inte att ha känt likadant. Ur barnets perspektiv innebär överlämnandet ett uppbrott, och det går inte att förutse hur barnet kommer att reagera..

Barnets upplevelser av mötet beror bland annat på personlighet, ålder, tidigare erfarenheter och eventuella förberedelser. De flesta är nervösa och rädda även om de kanske inte visar det. Vanliga reaktioner är skrik och gråt. En del är aktiva och alerta, andra apatiska och slutna i sig själva. En del adoptivbarn springer fram till sina nya föräldrar och kramar om dem, ofta för att de blivit tillsagda att göra så. Andra barn förhåller sig avvakande, avvisande eller aggressiva [37]. En del föräldrar känner omedelbar samhörighet med barnet medan andra föräldrar får blandade känslor. Den första tanken kan vara: "Hjälp, hur ska det här gå?" Även föräldrarnas upplevelser vid det första mötet kan variera. Föräldrarnas känslor i situationen kan vara likartade men också väldigt olika. Samhörighet, oro, glädje och sorg. Detta är exempel på känslor som kan uppstå var för sig men också samtidigt. Det händer också att adoptivföräldrar inte känner så mycket alls den allra första tiden efter barnet tagits emot. Om frånvaron av känslor håller i sig en längre tid så kan det vara tecken på nedstämdhet eller depression som ibland kan uppstå vid livsavgörande händelser.

Fundera på!

- Hur föreställer jag mig det första mötet med barnet?
- Hur föreställer jag mig att barnet kommer att reagera?
- Vilka reaktioner hos barnet skulle vara svårast för mig att hantera?
- Vilka reaktioner hos min partner skulle vara svårast att se?
- Ibland är barnets biologiska föräldrar, andra släktingar eller familjehemsföräldrar närvarande. Vilka tankar väcker det?

Vistelsetiden

Vistelsetiden i landet varierar. För barnet är det en fördel att hinna vänja sig vid de nya föräldrarna före avresan till det nya landet. Adoptivföräldrarna får också möjlighet att ta reda på barnets vanor och preferenser. Adoptivföräldrarna får också inblick i och egna upplevelser av landet. Dessa minnen av att ha varit tillsammans i barnets födelseland blir sedan en del av den gemensamma familjeberättelsen.

Under vistelsetiden följer myndigheterna hur barn och föräldrar anpassar sig till varandra. Vanligtvis är det en socialarbetare eller psykolog som träffar familjen och observerar hur samspelet utvecklas. Denna uppföljning ligger sedan till grund för adoptionsbeslutet.

Det är viktigt att ta reda på hur man som adoptivfamilj kan uppfattas av allmänheten i landet. I flera länder ifrågasätts internationella adoptioner eller sammanblandas med barnhandel, och då är det extra viktigt att anpassa sig för att inte väcka negativ uppmärksamhet och utsätta sig för säkerhetsrisker. På plats är det viktigt att hålla sig informerad om säkerhetsläget i landet, exempelvis via UD:s hemsida.

FÖRÄLDRAR BERÄTTAR OM DET FÖRSTA MÖTET

Berättelserna är fiktiva men baserade på information från adoptionsorganisationerna och MIA.

När vi blev utvalda som föräldrar till vår dotter blev vi ombudda att skicka ett fotoalbum med bilder på oss tre i familjen, en kort film och en liten present för att hjälpa personalen att förbereda henne. Institutionen använde chatt så vi fick faktiskt prata med dem ett par gånger och även se henne leka på golvet en liten kort stund. Det var korta stunder, men det kändes som att hon kanske var nyfiken på oss också.

Det första riktiga mötet var på pensionatet där vi bodde under vistelsen i landet. De som var där vid mötet var vi, en representant för organisationen och hennes familjehemsföräldrar. Vår dotter var under tre år så hon fick inte följa med oss hem från det första mötet, utan vi fick åka hem utan henne och komma tillbaka nästa dag. Några dagar senare fick vi en fråga om att besöka familjehemmet där hon hade bott tidigare, vilket kändes viktigt för oss.

Det var rörande att se var hur organisationen behandlade vår son som vi har sedan tidigare. De var måna om att ge honom utrymme att hälsa på sin syster först av alla och de ville att han skulle finnas med hela tiden när vi hon var med oss.

Det var så oväntat kort och måste ha upplevts ännu kortare för honom, som inte alls hade samma förutsättningar att förbereda sig på den snabba förändringen. Vi fick väldigt lite utrymme för information och frågor och att bekanta oss med varandra innan han skulle följa med oss till hotellet. Det första mötet var på institutionen där han hade bott några veckor. Han landade mer eller mindre i knät tillsammans med de papper som fanns. Visst fanns det lite tid att ställa frågor, men inte så många som vi hade förberett oss för.

De visste inte heller så mycket om hans bakgrund och vad han tyckte om. Efter det förväntades han bara följa med oss.

Vi, jag och min dotter, träffades första gången på organisationens kontor. Vi fick tid att bekanta oss under ett par dagar, hela tiden under överseende av personalen. Tanken var att de skulle avgöra när hon var redo att följa med mig till hotellet, det skulle antagligen inte ta mer än fem dagar. Det var såklart

en press att från dag till dag inte veta om de skulle så att säga godkänna mig eller inte, men det var så spelreglerna var. Min dotter var väldigt blyg den första dagen, men på den tredje dagen tyckte de att allt fungerade så bra som man nu kunde förvänta sig. Jag har hört om barn och föräldrar som fått umgås allt ifrån bara några timmar till fyra–fem dagar innan de fått okej att åka hem tillsammans. Min dotter hade bott i ett familjehem en tid, så då fick vi tillsammans åka och träffa den familjen.

Det var både skönt och svårt att se hennes sista hem innan vårt gemensamma hem i Sverige. Organisationen hade också kunnat ordna så att jag hade fått träffa hennes biologiska föräldrar om de hade varit i livet, men det var de tyvärr inte.

Vi fick veta redan innan att adoptionen skulle innebära två resor till landet. Den första skulle vara en vecka, syftet var att få reda på om det kunde finnas några tveksamheter. När vi kom dit den gången fick vi och vår blivande son träffas på institutionen. Vi fick göra små utflykter och umgås, men för hans skull var det ingen som berättade då att vi var tilltänkta som adoptivföräldrar. Det var svårt, men viktigt eftersom saker skulle kunna komma att ändras.

Det kändes svårt att resa ifrån honom, trots att vi antog att vi snart skulle vara tillbaka. Vi skickade direkt ett brev om att vi gärna ville gå vidare med honom om organisationen ansåg att det var det bästa för honom. När den juridiska processen började där borta skickade vi brev och fick två tillfällen att kontakta dem och se honom med webbkamera.

När vi kom tillbaka för att hämta honom var känslan en helt ny, han bodde visserligen kvar på institutionen, men vi fick mycket lösare tyglar och mer utrymme att umgås. Själva beslutet togs efter en vecka. Det var sagt att vi skulle stanna ett par dagar efter det, och det kändes rätt.

Då fick vi mer tid att umgås med honom utan stressen att inte veta om han verkligen skulle få följa med hem.

För oss var det första mötet hemma i familjehemmet där hon var placerad. Det var sagt att vi skulle träffa henne en gång i veckan till dess att domen vunnit laga kraft. Tanken var att träffarna skulle ske utan familjehemsmamman, men det var svårt eftersom hon tydde sig mycket till henne. Hon protesterade mot att vi kom för nära, antagligen för att hon någonstans befarade att hon återigen skulle bli bortrövad från den tryggaste miljön hon kände. Det tog tre veckor från att vi kom dit till dess att allt var klart, men vår dotter avvisade oss fortfarande.

Själva överlämnandet skedde på organisationens kontor. Jag minns det som kaotiskt. Vår dotter som var fyra protesterade högt och familjehemsmamman var upprörd och ledsen, samtidigt var det mycket administration som behövde lösas där och då.

Det första mötet var kort men pampigt. Vi blev inbjudna till ett slags adoptionsceremoni på hotellet bredvid det hotell där vi och andra blivande adoptivföräldrar bodde. Vi var alltså flera barn och föräldrar som skulle mötas samtidigt. Det var tur att vi hade fått förbereda oss på att det var så kort och att information kunde vara så knapphändig, för det stämde verkligen. Det lilla vi vet om tiden före han mötte oss är att han hade hittats och att han hade bott på institutionen tre dygn. Vi funderar mycket på hur han upplevde allt. Det fanns egentligen ingen vuxen där som kände vår son eller visste så mycket om honom och så skulle han lämnas till två fullkomliga främlingar. När allt var undertecknat fick vi i alla fall ta med honom till vårt hotellrum. Det var en omvälvande känsla, såklart, särskilt som allt gått så fort och vi hade så lite att hålla i. Han var inte arg eller utåtagerande som vissa barn kan bli. Han stängde snarare ute oss.

Och trots att han var liten kändes det som att han sörjde någon som kanske funnits där bara ett kort tag tidigare.

Fundera på!

- Texterna ovan beskriver olika exempel på möten. Vilka reflektioner gör du kring dessa?

Att hjälpa barnet att knyta ihop livet före och efter adoptionen

Adoptionen innebär en stor omställning för barnet med en separation från allt som barnet känner till och har vant sig vid. Samtidigt behöver barnet möta sin nya familj, och barn som tidigare inte tagits omhand i en familj behöver vänja sig vid familjeliv. Krocken mellan förlust och nyorientering kan utlösa krisreaktioner. Barnet behöver därför adoptivföräldrar som kan acceptera, förstå och stödja barnets reaktioner.

För att hjälpa barnet att knyta ihop livet före och efter adoptionen är det viktigt att man försöker göra sig en bild av hur saker och ting fungerar i ursprungslandet. Hur har barnet bott, ätit, sovit och lekt? Vilken syn på barn har de vuxna som tidigare tog hand om barnet?

I vissa fall lämnas barnet över av sin familjehemsmamma eller personal som tagit hand om barnet på institutionen, och då finns en möjlighet att få veta litet om barnets vanor. Kanske kan man få veta vad barnet äter, hur barnet somnar, vad barnet tycker om och inte tycker om. Sådan information gör det möjligt att till en början anpassa tillvaron, för barnet kan lättare ta till sig det nya om inte allt förändras på en gång.

Information om barnets vardag före adoptionen ger också föräldrarna bättre möjligheter att förstå sitt barn. Det ger en förståelse över varför barnet kan ha utvecklat beteenden som kanske inte uppfattas funktionella i en familj i Sverige. Det är då lättare att hjälpa barnet att utveckla mer funktionella beteenden, till exempel i samspel med andra.

Det är värdefullt om barnet kan få med sig föremål från sin tidigare miljö till det nya hemmet. Sådana saker kan vara obetydliga för adoptivföräldrarna, men för barnet kan skatterna vara ovärderliga som länkar till det egna ursprunget. Föremålen kan ändra betydelse under uppväxten, och det är bra att spara nappflaskan, tröjan eller bilderna för att kunna använda dem som delar i framtida berättelser.

Överlämnandet av barnet är också ett viktigt tillfälle då man kan försöka få mer information om barnets bakgrund. Den skriftliga information som lämnas om barnets ursprung är många gånger knapphändig och ibland inte heller korrekt. Det är bra att dokumentera så mycket som möjligt från mötet eftersom det kan vara barnets sista träff med de biologiska föräldrarna eller andra viktiga personer från ursprungslandet. All information, hur

liten och betydelselös den än kan verka, kan längre fram vara viktig för att barnet ska kunna få veta mer om sin bakgrund. Men det kan vara viktigt att veta att det i en del länder finns en uppfattning om att det blir bäst för alla parter att inte veta så mycket.

Språkbytet

Internationellt adopterade barn byter språk när deras första modersmål byts ut mot svenska. Vissa barn kommer från en språklig minoritet i sitt ursprungsland och har redan blivit exponerade för två språk. Då kan svenskan bli det tredje språket. Även om bytet sker tidigt i livet blir det en paus i barnens språkutveckling. Adoptivbarn blir heller inte tvåspråkiga om det inte finns två språk i adoptivfamiljen. Ursprungsspråket kan bli andraspråk om det är någon av adoptivföräldrarnas modersmål. Det är bra om barnet, även om inte adoptivföräldrarna talar språket, kan behålla något av sitt ursprungliga språk genom till exempel hemspråksundervisning.

Barnet har ett mer eller mindre utvecklat språk eller förstadier till språk med sig. Man kan säga att ju bättre språk eller förstadier till språk barnet har, desto bättre går språkbytet.

Språkinläringen underlättas av en god anknytning. Samspel och språkinläring går ofta hand i hand. Allteftersom relationen till adoptivföräldrarna fördjupas ökar barnets motivation att kommunicera med dem. Men viljan att kommunicera kan vara påverkat om barnet inte tidigare fått tillräckligt gensvar, och då behöver man väcka barnets lust att kommunicera. Det är viktigt att föräldrarna benämner saker och företeelser även om barnet inte direkt kommunicerar tillbaka. Att arbeta med bilder är också något som kan underlätta.

Det är en stor omställning att byta språk. Barnets första språk är format för att passa i den miljö och kultur i vilken barnet befunnit sig och som helt

Fundera på!

Tänk dig in i att du byter miljö och att alla pratar ett språk du inte förstår och ingen tycks förstå dig.

- Hur kan jag kommunicera med ett barn som inte talar samma språk som jag?
- Hur skulle jag vilja göra för att stimulera språkutvecklingen för ett barn?
- Vad skulle det innebära för mig att lära mig barnets språk?

byts ut när barnet adopteras. Barnet tilltalas med ett annat språk och gensvaret är inte detsamma som tidigare. Många barn är tysta under en period innan de börjar tala sitt nya modersmål.

Ett vanligt språkproblem bland adopterade barn är så kallat "ytflyt". Det innebär att barnet kan prata så att det låter korrekt trots att barnet inte har någon djupare förståelse för vad som sägs. Barn med "ytflyt" har ofta problem med att förstå ord och sammanhang. De kan också ha svårt att uttrycka sig exakt och nyanserat. Detta beror ofta på att barnet varit understimulerat. För att få en djupare förståelse för sitt nya modersmål behöver de utforska världen med alla sina sinnen, tillsammans med vuxna.

Bland de utlandsadopterade finns barn med språkförsvningar. Detta kan vara en naturlig konsekvens av att barnet bytt språk, men det kan också finnas andra orsaker. Ett barn med svag språklig förmåga som dessutom är understimulerat kan ha stora språkliga svårigheter. Det är allvarigare än "ytflyt", och kräver mer hjälp och stöd.

Adoptivföräldrar kan ta kontakt med en logoped om de har frågor runt barnets språkbyte och språkutveckling [3].

Så kan man hjälpa barnet med språket

Exempel på hur du kan hjälpa ditt barn att tillägna sig sitt nya modersmål:

Lär dig användbara ord och meningar på barnets språk.

Ägna mycket tid åt att vara tillsammans, och benämnn löpande det ni ser och gör.

Öka kommunikationsviljan genom uppmuntran. Barnet behöver gensvar som för kommunikationen framåt. Kommunikationen ska inte bara bestå av frågor och svar utan det behövs ett flöde av repliker, kommentarer på replikerna, sammanhang som klargörs.

Använd kroppsspråk och enkla tecken som stöd för talet.

Till en början kan det vara bra att ha bilder för de vanligaste orden och aktiviteterna. Bilderna kan man ta med sig via blad eller så kan man plastas in dem och fästs i en nyckelring som hängs i kläderna. Bilderna användas bland annat för att förbereda barnet på olika aktiviteter och kan också användas av barnet för att visa vad det vill.

Gör saker tillsammans och prata om det ni gör, har gjort och ska göra tillsammans.

Tänk på att ögonkontakt är en viktig del av en dialog. Träna turtagning genom olika lekar och spel.

Ordförrådsböcker och böcker med bilder är värdefulla för språkutveckling.

Barnets namn

Namnet är en viktig del av identiteten. Det kan vara förvirrande för ett barn att plötsligt tilltalas med ett annat namn, särskilt när så mycket är obekant och ovant. Att få behålla sitt tilltalsnamn ger ofta barnet en känsla av kontinuitet. Det är också viktigt att fundera över hur adoptivbarnet som vuxen kan se på att namnet byttes ut.

Fundera på!

- Vilken betydelse har namn för mig?
- Hur skulle det kännas om alla började tilltala mig med ett annat namn?
- Vad innebär det för barnet att få ett nytt namn?
- Vad innebär det för barnet att behålla sitt namn?

Lined area for writing.

Den första tiden tillsammans

För barnet förändras hela världen

Internationellt adopterade barn genomgår en separation från allt det invanda. Den miljö som varit deras hem försvinner för alltid, liksom de vuxna som tagit hand om dem och som de kanske trodde att de kunde lita på. Barnen tas ifrån allt de känner till och förs i stället till något helt nytt. De nya människorna är främlingar för barnet. De ser annorlunda ut, talar och beter sig konstigt. Hur mycket barnen än har blivit förberedda kan de omöjligt förstå vad som händer.

När den nya familjen reser iväg tillsammans lämnar barnet det välkända. Genom den resan förändras hela livsmiljön med ljud, ljus, dofter, smaker, klimat med mera. Barnet kan inte längre använda sina kunskaper på samma sätt som tidigare. Människorna talar ett annat språk, och de sociala koder som gällde i ursprungslandet fungerar inte längre. Beteenden som tidigare bidragit till överlevnad eller anpassning kanske inte fungerar längre. Allt detta kan vara svårt för ett barn att förstå och hantera. Det kan upplevas kaotiskt.

Oavsett de faktiska omständigheterna kring adoptionen är de flesta barn inte mogna nog för att förstå de vuxnas intentioner med vad som händer. Genom adoptionen försvinner välkända personer och det kan upplevas som att de blir övergivna. En del barn förlorar vuxna och kamrater som varit viktiga för dem, vilket kan försätta dem i en lojalitetskonflikt [54].

Upplevelser av övergivenhet

Barn tror ofta att de bär ansvaret för det som händer dem, och därför kan upplevelser av övergivenhet resultera i att barnet tror att det inte är värt att älska. Det kan också vara svårt om barnet inte fått tillräcklig omvårdnad. En del barn kan kompensera för sin utsatthet genom att föreställa sig att de kan ta hand om sig själva och ta avstånd från de behov som små barn har. Detta kan lätt missuppfattas som duktighet.

Det kan ta tid innan barnet litar på adoptivföräldrarna och på att den nya livssituationen är permanent. Även när barn börjar lita på sina nya föräldrar kan de bära med sig en djup rädsla för att bli övergivna [55].

Fundera på!

- Hur kan ett barn uppleva att komma till en ny livsmiljö? Att få en ny familj?

Att vara nybliven förälder

Adopterade barn är inte nyfödda, men nya i familjen. Oavsett barnets ålder behöver familjen avskildhet och lugn för att föräldrar och barn ska kunna lära känna varandra. Det kan ta tid och kräva tålamod att tillsammans hitta de praktiska rutinerna och en livsrytm som gör att vardagen fungerar.

I den mån det är möjligt och rimligt är det värdefullt att ge barnets önskemål och behov stort utrymme så att barnet inte bara passivt måste anpassa sig till det nya.

Under goda förutsättningar bygger anknytning på att man ömsesidigt ger och får bekräftelse. Men detta kan ta tid att utveckla för barn som upplevt brister i omsorgen. Kanske behöver adoptivföräldrarna vänta på att få bekräftelse från barnet. Anknytningen byggs genom att adoptivföräldrarna svarar på barnets omsorgsbehov och det kan ta tid innan gensvaret kommer. Det är heller inte ovanligt att barnet väljer endast en av föräldrarna att knyta an till. Det är då viktigt att respektera och uppmuntra barnets anknytning. Så småningom lär barnet sig att det går bra att knyta an till fler personer.

Som nybliven förälder till ett efterlängtat barn vill man kanske inte tänka på att barnet har lämnats av sina biologiska föräldrar. Men detta faktum är en orsak till att barnet adopterats och en erfarenhet som barnet bär med sig. Det är viktigt att vara öppen för detta så att barnet slipper vara ensam med sina känslor och tankar om detta.

Föräldrar som adopterar äldre barn behöver fundera särskilt mycket kring frågorna om barnens tidigare erfarenheter. Barnets berättelse om denna tid kan växla i innehåll och kvalitet. Vissa idealiserar tiden före adoptionen, och den kan fungera som en mental tillflyktsort när vardagen är besvärlig. Många barn vill höra om och om igen hur det var när de hittades eller hämtades. Den uppmärksamma föräldern stöder sitt barn genom att lyssna och visa intresse för barnets berättelse utifrån dess ålder och mognad.

Alla behöver stöd för att kunna vara bra föräldrar. Det kan vara vardagligt stöd som att få "prata av sig" med en annan vuxen eller att bli bekräftad i sin föräldraroll av andra vuxna. När en familj föder ett barn i Sverige har de under barnets första månader tät kontakt med BVC. Vid en internationell adoption får man inte ett nyfött barn, och därmed har man inte automatiskt samma professionella stöd omkring sitt nyblivna föräldraskap. Adoptivföräldrar får därför ofta själva ta kontakt för att få tillgång till det stöd som till exempel kommunen och BVC erbjuder.

Reaktioner och beteenden

Mamman hade dött, när Pippi bara var en liten, liten unge som låg i vaggan och skrek så förskräckligt, att ingen kunde vara i närheten. Pippi trodde, att hennes mamma nu satt uppe i himlen och kikade ner på sin flicka genom ett litet hål, och Pippi brukade ofta vinka upp till henne och säga: 'Var inte ängslig! Jag klarar mig alltid!'.

UR PIPPI LÅNGSTRUMP AV ASTRID LINDGREN © SALTKRÅKAN AB

När barnet kommer till en ny familj ger han eller hon uttryck både för tidigare erfarenheter och för de förändringar som adoptionen innebär, genom sitt sätt att vara. Vad som är medfött och vad som är miljöpåverkan kan man inte riktigt veta. Det väsentliga är att lära känna det barn man får som den unika individ som han eller hon är. En del av barnets beteenden kan vara mönster som växt fram genom barnets uppväxt på institution. Barnet behöver stöd i processen att byta från en miljö med kollektiv omvårdnad till att leva i en familj. När barnet är tryggt i den nya miljön klingar vanligen många av beteenden som inte längre är funktionella av.

Exempel på barns reaktioner och hur de kan förstås

Otrygghet och rädsla

Tidigare otrygga förhållanden och den stora omställning som adoptionen innebär kan orsaka otrygghet, och barn kan visa detta på olika sätt. De vill kanske inte bli tröstade, vågar inte gråta, vill inte bli omkramade och undviker ögonkontakt. Rädsla och misstänksamhet kan vara de tydligaste känslorna.

Barnet kan tro att det bara ska stanna tillfälligt i familjen. Det har oftast varit med om att de människor som ger omvårdnad och trygghet har bytts ut flera gånger. Samtidigt vill adoptivföräldrar gärna bygga upp en kontakt så snabbt som möjligt. Det är viktigt att adoptivföräldrarna anpassar sig och erbjuder närhet och kontakt på ett sätt som tillåter att barnet svarar i sin egen takt.

När barnet långsamt börjar vänja sig kan det bokstavligt talat klamra sig fast vid föräldrarna och vill inte förlora dem ur sikte. En del känner sig i stället så ensamma och har så lite förtroende för andra att de inte klamrar sig fast utan i stället försöker visa att de inte behöver någon. Barnet försöker att klara allt själv men kontrollerar samtidigt att någon av föräldrarna fortfarande finns i närheten, eftersom barnet behöver dem för att överleva.

Även när barnet blivit tryggt kan otryggheten vara lättväckt. Oro för separation kan aktiveras vid alla de små förändringar som sker i vardagen. Sådana förändringar kan exempelvis vara när man påbörjar eller avslutar en måltid, en lekstund eller liknande, då man rör sig från en plats till en annan, då man möter och skiljs från varandra och när man vaknar och somnar. Reaktionen kan också komma vid byte av grupper eller lärare. Det kan underlätta för barnet att föräldrarna förbereder det på nya situationer. Ibland tar inskolningen vid förskola längre tid. Vissa barn kan också behöva vara hemma lite längre innan det är moget att ingå i en barngrupp.

Sorg, förtvivlan och förvirring

Ett barn som haft en trygg relation till den eller dem som tog hand om det före adoptionen kommer att uppleva en förlust. Det kan ta tid innan barnet förstår att de tidigare vårdarna inte kommer tillbaka. Barnet kan känna förtvivlan, förvirring och sorg. Att barnet har erfarenhet av goda nära relationer är samtidigt något positivt, en erfarenhet som barnet kan ta med sig när det skapar nya relationer.

Barnet och adoptivföräldrarna skapar successivt en ny och pålitlig relation med varandra, och då kommer barnet att acceptera både den nya situationen i adoptivfamiljen och det som gått förlorat. Det kan ta tid för barnet, ibland lång tid, och vid nya förändringar kan rädslan och sorgen bli starka igen. Ett barn som känner sig tryggt söker tröst och närhet, men det kan även begära att få vara ifred i förvissningen att föräldrarnas uppmärksamhet finns kvar. Utifrån en sådan trygghet vågar barnet ge sig ut för att utforska världen utanför familjen.

Tillbakagång i utvecklingen

Efter adoptionen kan barn tillfälligt gå tillbaka i utvecklingen och återuppta beteenden som är vanliga hos yngre barn. Ett blöjefritt barn kan börja kissa på sig. Ett barn som kunnat äta fast föda vill ha flaska igen. Ett barn som kan gå vill bli buret eller sitta i vagnen igen. Adoptivföräldrar behöver inte oroa sig om barnet under en begränsad tidsperiod verkar gå tillbaka i utvecklingen. I stället kan man se det som att känslor av ursprunglig

hjälplöshet hos barnet väcks upp tillsammans med adoptivföräldern, liksom förmågan att vara beroende.

Det kan med andra ord uppfattas som ett sätt för barnet att visa förtroende och att söka trygghet. Allt föräldraskap handlar ju om att balansera mellan barnets uttryck för önskningar och det som känns rimligt för föräldern.

Problem med koncentration och minne

Oroliga barn har svårt att koncentrera sig och glömmar lätt bort saker. Om barnet känner sig otryggt och upplever omgivningen som oförutsägbar kommer energin att gå åt till att försöka läsa av minsta förändring och försöka kontrollera det som sker runt omkring. Att förklara för barnet vad som kommer att hända och gärna visa med bilder kan underlätta.

Sömnsvårigheter

Barn som känner sig otrygga kan värja sig mot att försöka somna. Att somna innebär att skiljas från dagen och detta kan väcka oro för separation hos det adopterade barnet. Det kan också finnas en oro för att föräldrarna ska försvinna under sömnen, för barnet har kanske tidigare blivit lämnat av viktiga personer på det sättet. En del adopterade barn är inte heller vana vid att sova ensamma. Ibland kan traumatiska upplevelser komma tillbaka i drömmens form och göra att barnet vaknar. På grund av den återuppväckta rädslan vill barnet kanske inte försöka somna om.

Göra allt för att vara till lags

Det finns barn som i början gör allt för att vara föräldrarna till lags, och det kan vara frestande att tro att de helt enkelt är lätta att ha att göra med. Men då bortser man från att det vore mer naturligt om barnet reagerade med oro på alla förändringar före och i samband med adoptionen. Denna medgörlighet kan i stället ha andra förklaringar. En del barn kan till exempel ha upplevt att enda sättet att få uppmärksamhet är att försöka anpassa sig maximalt eller tro att de måste vara snälla för att inte bli ivägskickade igen. Väldigt anpassningsbara barn kan behöva uppmuntras att ha en egen åsikt och kunna säga ifrån, och förstå att det inte innebär att viktiga personer lämnar dem.

Svårigheter med mat och matstunder

Barn som fått för lite mat kan vara oroliga för att de inte ska få tillräckligt eller för att det inte kommer att finnas mat i morgon. Denna rädsla kan yttra sig i att barnet till exempel äter mycket. Under sina första år lär sig barnet att äta och dricka och hur det känns i kroppen när man är mätt.

Upplevelser av undernäring eller försummelse kan innebära att barnet inte har fått uppleva hur det känns. Ibland äter barn för att lugna starka känslor, men starka känslor kan också dämpa hunger.

Att vänja sig vid nya matvanor kan ta tid. Kanske har barnet inte ätit med bestick utan med pinnar eller med händerna. En del barn har svårt att tugga eftersom de inte ätit fast föda tidigare. Barn som tidigare fått nappflaskan ensam i sängen kan behöva vänja sig vid att få den i en förälders famn. Fram tills barnet fått nya erfarenheter av att det finns tillräckligt med mat kan det vara hjälpsamt att försöka hålla måltiderna avslappnade och positiva men samtidigt ge barnet vissa ramar.

Distanslöst beteende

En del barn saknar erfarenhet av att ha föräldrar och har kanske bytt vårdare många gånger. Det kan ha varit en bra överlevnadsstrategi för dem att försöka vinna uppmärksamhet och omsorg av alla. Det kan ta tid för dem att förstå att de har en särskild relation till sina föräldrar och att dessa kommer att fortsätta finnas för dem. Vad en föräldra-barnrelation går ut på, kommer att vara något som barnen behöver upptäcka. Innan barnen förstår och vågar lita på detta kan de fortsätta att närma sig människor urskillningslöst och inte skilja på personer som är kända eller okända. Barnen tycks tycka om alla lika mycket, vilket kan misstolkas som att de inte är blyga utan sociala och öppna. Det kan vara bra att förbereda personer i barnets omgivning att förhålla sig "lagom" till barnet och låta föräldrarna svara på barnets omsorgsbehov i första hand.

Att söka kända situationer

Ett sätt att finna trygghet är att försöka återskapa en situation som man känner igen. Barnet kanske agerar på ett sätt för att få en känd reaktion. Om en sådan känd reaktion är att bli avvisad, illa behandlad eller utsatt för våld, kan det bli problematiskt. Ett barn som varit försummat eller fått dålig omvårdnad kan också behandla sin omgivning likadant, till exempel genom att förstöra leksaker eller sina kläder.

Som förälder är det viktigt att inte låta sig utmanas av detta, utan att försöka hjälpa barnet att hitta andra sätt att agera på.

Lögner och stölder

Alla barn måste i sin utveckling lära sig att handskas med vad som är sant eller inte. De barn som levt med mycket stränga regler har kanske oftare lärt sig ljuga eller att undvika sanningen. Barn kan till exempel ljuga för att de är rädda att bli bestraffade. Det kan också bero på rädsla för att inte få stanna kvar hos föräldrarna.

En del barn kan ha varit tvungna att stjäla för att överleva. Andra kanske inte lärt sig skillnaden mellan "ditt" och "mitt" för att de aldrig haft egna saker tidigare. Att vänja sig vid detta tar lite tid och det är viktigt att föräldrarna visar hur de vill att barnet ska bete sig. Att visa barnet att det inte är farligt att göra fel men samtidigt inte väja för grundläggande principer kan hjälpa barnet att anpassa sitt beteende.

Beteenden som kan tyda på kränkningar och övergrepp

Barnen kan också ha beteenden som är en följd av kränkande behandling och övergrepp. Exempelvis kan barn som blivit slagna rygga inför fysisk beröring och barn som utsatts för sexuella övergrepp kan agera på sätt som uppfattas som sexuellt utmanande.

I dessa fall behöver föräldern hjälpa barnet att i en trygg relation hitta bra sätt att ha kontakt med andra och att sätta gränser.

Beteendet kan ändras om barnet blir tryggt

När adopterade barn uppvisar något av ovanstående beteenden kan det vara adekvata reaktioner på deras tidigare erfarenheter och den nya situationen. Barn som visar tecken på rädsla och otrygghet ger sina föräldrar en möjlighet att bemöta de bakomliggande känslorna.

Det är svårt att ge generella råd om hur man kan ge sitt barn trygghet eftersom alla är individer med individuella behov och preferenser. Föräldrar behöver hitta sitt sätt att visa sitt barn att de är att lita på och att de vill sätta sig in i hur barnet känner. Man kan till exempel sova nära barnet, sitta bredvid, bära barnet, inte tränga sig på det barn som tycker att det är hotfullt att ligga i famnen utan välja att vara intill, eller låta fyraåringen ha blöja under en kortare period. Det är viktigt att föräldern är lyhörd och nyfiken samt verkligen vill försöka att förstå barnet.

Det grundläggande är att föräldrar aldrig kan ge sina barn för mycket kärlek och trygghet. Det är omöjligt att skämma bort ett barn i det avseendet. Ett barn som får sina känslor bekräftade får budskapet att vad det känner är riktigt och viktigt. Föräldern bekräftar barnet när hon eller han förmår känna in hur barnet känner det, står ut med dessa känslor inom sig själv och känner något sorts hopp om att "det ordnar sig". Då får barnet dels en känsla av att vara en hel och värdefull person, dels en känsla av att även svåra känslor går att överleva.

Att söka stöd för att ta hand om ett barn som har svåra upplevelser i bagaget är ofta nödvändigt. Det finns många aspekter av att ta emot ett adoptivbarn som skiljer sig från ett barn som föds in i familjen, liksom förstås många som är gemensamma. Vilken sorts stöd man kan behöva varierar beroende av person och situation. Det är klokt att i förväg ha tänkt igenom man kan få stöd i sitt föräldraskap.

Fundera på!

Oavsett hur barnet reagerar kan man utgå från att barnet går igenom en svår tid.

- Hur kan jag visa barnet att jag är att lita på?

Att bli förälder till ett barn som har upplevt förluster

Den egna barndomen är som tidigare nämnts en av de viktigaste referensramarna man har som förälder. Föräldraskapet påminner om det som de egna föräldrarna gjorde bra och dåligt. Många upplever att obearbetade barndomsupplevelser synliggörs när de själva blir föräldrar. Med rätt förutsättningar kan det vara ett tillfälle till mognad och medvetna val om vilka värderingar och beteenden man vill föra vidare till sina barn [54].

Föräldraansvar för ett adopterat barn innebär att ta hand om ett barn som har upplevt förluster tidigare i livet. Barnet behöver en trygg och stabil miljö med vuxna som tillåter alla känslor och ger barnet stöd att hantera dem. Kanske behöver barnet gång på gång under hela uppväxten få bekräftelse på att adoptivföräldrarna inte kommer att försvinna.

Om adoptivföräldern har negativa erfarenheter av separationer kan detta bli ett hinder för förståelse och närhet. Det kan bli svårt för föräldern att skilja sina egna känslor från barnets, vilket kan leda till att barnet får en ledsen förälder i stället för stöd. En annan risk är att föräldern förnekar eller förlöjligar barnets känslor, om han eller hon har svårt att stå ut med sina egna. Men det kan också vara så att föräldrar med erfarenheter av egna förluster har lättare att förstå och hjälpa ett adopterat barn, om de känslomässigt har lyckats bearbeta sina upplevelser [56].

Fundera på!

- Vad har jag själv för erfarenheter av förluster och sorg?
- Vad har hjälpt mig att gå vidare?

Att vara en adoptivfamilj

Blir adoptivfamiljen en vanlig familj när alla har varit tillsammans en tid, vant sig vid varandra och funnit en vardag tillsammans?

Adoptivfamiljen får genom livet möta samma glädjeämnen och sorger som andra. Man finner sina speciella vanor, sitt särskilda sätt att leva, trivas, bråka med mera. I vardagen går man ju inte alltid omkring och tänker på när man först träffades och hur det gick till. Man lever med varandra, och relationen förändras och växlar under livets gång och utifrån familjens individuella sätt att utvecklas.

Samtidigt kan adoptivfamiljens upplevelser få en extra dimension som har med adoptionen att göra. Ibland kan händelserna kring adoptionen påverka hur man upplever olika situationer här och nu.

Vissa anser att adoptionen inte kommer att innebära någon skillnad för familjen, medan andra kan inse att adoptionen i vissa avseenden innebär att familjen är annorlunda [57]. Det gäller att hitta ett förhållningssätt till adoptionen så att den får sin naturliga plats i familjens historia.

Låtsas man däremot som ingenting kan man göra ont värre, för vissa saker som händer en människa särskilt när hon är liten verkar bli farliga först när alla förnekar att det betyder något.

UR TIDNINGEN FÖRSKOLAN NR 2/05 AV LOTTA LANDERHOLM

Livsloppsperspektiv

Det är vanligt att tankar på adoptionen blir aktuella i samband med förändringar. Det kan vara de förändringar som följer livscykeln såsom förskole- och skolstart, tonårstid, vuxenblivande, föräldraskap och 30- och 40-årskriser. Erfarenheter från vuxna adopterade visar att adoptionen kan upplevas och förstås på nya sätt i varje sådan fas i livet.

Livsfaser kan väcka minnen om adoptionen

Många tänker mer på adoptionen i samband med vissa viktiga livsfaser.

Förskolestarten

Ett barn som blivit lämnat av sina ursprungliga föräldrar kanske inte vågar lita på att adoptivföräldrarna ska komma tillbaka när de försvinner ur sikte. Övergången till förskolan kan bli påfrestande för barn som är adopterade. Att släppa taget om föräldrarna kan betyda mycket mer för dem än för de barn som inte har stora förluster med sig sedan tidigare.

Miljön i förskolan kan även påminna om en institution med många barn, få vuxna och fasta rutiner kring mat och sömn [35].

Inskolningen kan ta längre tid och bör anpassas till barnets reaktioner på förändringen. Ett adopterat barn kan också behöva mer tid i hemmet med sina föräldrar för att få tid att knyta an till dem ordentligt, och då får man kanske senarelägga förskolestarten.

Det är viktigt att en person i personalen är ansvarig för inskolningen och att den personen även i fortsättningen finns nära barnet [58]. Föräldern kan gärna informera om det som är viktigt att känna till i barnets bakgrund, för då förstår personalen lättare varför barnet reagerar på ett visst sätt och vad man ska vara uppmärksam på. Reaktionerna kan ta sig skilda uttryck. Barnet kan bli otröstligt och vägra släppa taget när föräldrarna ska gå. Det rakt motsatta kan vara lika oroande, nämligen att barnet inte verkar bry sig om att föräldrarna lämnar förskolan. Barnet kan även reagera häftigt på beröring eller avsked.

Det underlättar för barnet om föräldrarna känner tilltro till personalen och förskolan. För en del adopterade barn, särskilt de med anknytningsproblem, kan dagbarnvårdare eller mindre grupper passa bättre. Då har de färre vuxna att förhålla sig till och får i de flesta fall en mindre stressig miljö.

För många barn är det viktigt att dagarna inte är för långa och att föräldern kommer tillbaka vid samma klockslag varje dag. Lite äldre barn kan ta del av rutinen; föräldern kommer alltid efter lunchen, eller när visaren på klockan står på ett visst sätt. Tydliga rutiner hjälper till att skapa trygghet.

Skolstarten

Skolstarten är en stor omställning för alla barn. Barngruppen blir större och de vuxna i omgivningen blir färre. Skolbarn måste kunna fungera i grupp och det ställs högre krav på att kunna vänta på sin tur. En del adopterade barn har mycket att ta igen och utvecklingsförseningar är inte ovanliga. Svårigheter att förstå språk, sociala koder och instruktioner kan vara skäl till att senarelägga skolstarten för barnets skull. Det kan vara bra att i förväg fråga skolan om deras erfarenheter av adoptivbarn, och det kan vara bra att vara tillsammans med barnet i skolmiljön under en period.

Vid den ålder då barn börjar skolan förändras tänkandet. Barnen börjar se större sammanhang, göra jämförelser och se skillnader. De blir även medvetna om att vissa skillnader inte går att ändra på. Detta kastar nytt ljus över allt som har med adoptionen att göra.

Adopterade barn kan få en djupare insikt om innebörden av att ha blivit övergiven och adopterad, att ha ett annat utseende och att vara annorlunda [15]. Barns rörelseradie blir större och föräldrarna kan inte alltid vara med och skydda dem. För föräldrarna gäller det att kommunicera och möta sitt barn på ett nytt sätt och inte skrämmas av eventuella aggressioner och sorg.

Tonårstiden

Tonåren är frigörelsens tid då barnet söker sin självständighet och känslan av att vara någon som kan utträta något betydelsefullt [59]. Adopterade barn har samma tonårsutveckling som alla andra men kan vara mer sårbara. Friheten kan bli ett tomt skal om den inte paras med trygghet.

I vårt samhälle ska ungdomar finna en identitet, och de har många ideal vad gäller utseende, kläder, popularitet i kompisgruppen och så vidare. Under denna tid behöver ungdomar använda sina resurser till att lägga viktiga grundstenar till det sociala livet och sin framtida yrkesutbildning. Om en tonåring lägger mycket energi på obearbetade upplevelser långt tillbaka i tiden eftersätts kanske viktiga saker som står i fokus för de jämnåriga kamraterna. Frigörelsen från föräldrarna kan väcka känslominnen från den första förlusten av de biologiska föräldrarna eller andra separationer som inträffade innan barnet kom till adoptivfamiljen. Eftersom dessa människor försvann och inte kom tillbaka kan det kännas hotfullt att frigöra sig från föräldrarna. Liksom vid förskolestarten kan detta ta sig skilda uttryck. En del prövar föräldrarnas kärlek till yttersta gränsen medan andra kanske inte ens vågar börja frigöra sig.

Kroppen förändras också under tonårstiden och den vuxna sexualiteten vaknar. De första förälskelserna och besvikelserna kan beröra omedvetna

minnen som finns lagrade i kroppen. En kärleksrelation kan då bli en mycket känsloladdad och ambivalent upplevelse med minnen från de första separationerna i livet [60].

Det tonåriga barnet kan säga till sin adoptivförälder att "du är i alla fall inte min riktiga mamma/pappa." Då är det lätt hänt att föräldern känner sig stött och trasslar in sig i en argumentation som oftast gör det hela värre. Ett råd kan vara att undersöka lite mer vad barnet menar och be henne eller honom att beskriva vad det är som gör att hon eller han känner eller tänker så. Föräldern måste alltid stå fast vid att hon eller han är en riktig förälder.

För både barn och föräldrar kan det faktum att man inte har ett genetiskt släktskap innebära att det krävs mer mod för att släppa taget. Men frigörelsen under tonårstiden handlar inte om att frigöra sig från föräldrarna som de människor de är. Det handlar om att frigöra sig från beroendet och den trygghet som föräldrarna har gett och representerar.

Att bli vuxen

När adopterade växer upp blir det mindre självklart att de uppfattas som adopterade. Det kan vara förvirrande att bli bemött som icke-svensk då man vuxit upp i Sverige och det svenska kanske är det enda man känner till.

Etnifiering och rasifiering är begrepp som avser som beskriver hur människor ses som stereotyper utifrån fördomar om deras bakgrund eller ursprung. Det är inte ovanligt att ett visst ursprung förknippas med vissa egenskaper på gruppnivå.

Att finna och utföra ett arbete är viktigt för att etablera en vuxen identitet. Men självbilden påverkas om man känner att man blir diskriminerad i arbetslivet eller inte ens lyckas ta sig in på arbetsmarknaden. Diskriminering kan dessutom vara indirekt och "svår att sätta fingret på". Genom att prata om det i familjen kan den adopterade finna medvetna strategier för att hantera eventuell diskriminering.

Att själv bli förälder

Många adopterade börjar intressera sig för sitt ursprung när de själva blir föräldrar. De biologiska föräldrarna kan bli påtagliga när barnmorskan frågar om ärftliga sjukdomar i de blivande föräldrarnas respektive familjer. Adopterade kan också fundera över om deras barn kommer att bära drag av de biologiska föräldrarna.

Graviditeten och småbarnstiden kan väcka tidiga minnen, och den som sitter med sitt barn i famnen börjar ofta fundera på hur man själv hade det

som liten före adoptionen och varför man blev bortlämnad. Senare kommer barnet också att ha frågor om föräldrarnas livshistoria.

Andra sammanhang som kan väcka tankar

Förändringar som också kan föra tankarna till adoptionen kan vara en följd av aktiva val eller oförutsägbara faktorer, som syskons ankomst, skilsmässa, flytt, sjukdom eller dödsfall.

I nya sammanhang kan även omgivningens reaktioner påminna barnet om adoptionen. Sådana situationer kan vara förändringar i skolan, möten med nya människor, semesterresor, en arbetsintervju, en ny arbetsplats och annat. Minnen kring adoptionen kan också väckas i vardagen, till exempel genom stunder av närhet, meningsskiljaktigheter, ett tv-program eller en kommentar från någon. På födelsedagen tänker många adoptivföräldrar på den biologiska mamman och en del familjer firar också den dag då barnet kom till adoptivfamiljen.

De känslor och tankar som väcks kan återspegla både sorgen och glädjen med adoptionen. Förändringar kan betraktas som separationer på så sätt att man lämnar ett tillstånd och träder in i ett nytt. Detta gör att förändringar kan väcka känslor av rädsla, utsatthet, ilska och sorg. Om man delar dessa känslor kan familjegemenskapen bli djupare.

Att vara olika

Många som får barn genom internationell adoption får barn som inte liknar dem själva till utseendet. Det innebär att vem som helst kan se att föräldrarna inte fött barnet och kan gissa att det är en adoptivfamilj. Adoption brukar väcka engagemang i det sociala nätverket. Vänner, släktingar, grannar och okända kan ställa frågor och uttrycka tankar, känslor och åsikter om adoption.

Många barn som adopteras till Sverige växer upp i miljöer där deras utseende skiljer dem från mängden. En del upplever detta som negativt

och känner sig främmande för sitt eget utseende medan det för andra kan kännas mer bekvämt att inte se ut som alla andra. De adopterade som ser ut som de flesta andra i sin omgivning kan uppleva det motsatta – att känna sig annorlunda men att det inte syns utanpå.

Att utsättas för rasifiering genom oönskade uppfattningar om utseende eller bakgrund är i alla former negativt.

Det kan vara svårt att prata om kränkande behandling, och barn behöver föräldrar som klarar av att höra detta. Om barn känner att deras föräldrar inte orkar med sådan information undviker de ofta att berätta och blir ensamma med jobbiga känslor såsom ilska, sorg, skam och självförakt.

Föräldrarna är barnets viktigaste förebilder genom sina sätt att förhålla sig till omgivningen. Därför behöver adoptivföräldrar vara uppmärksamma på hur de och barnen bemöts och visa hur man kan förhålla sig till andras nyfikenhet, påståenden, påhopp och kränkande bemötande.

Vilka strategier man väljer är en individuell fråga, men det är viktigt att inte förminska eller bortförklara upplevelser. Det är också nödvändigt att i alla sammanhang skydda både sin egen och barnets integritet. Familjehistorien och barnets historia är inte något som andra självklart ska få ta del av. Om barn får höra kränkande kommentarer eller för närgångna frågor är det viktigt att deras föräldrar kan ge svar på tal.

Fundera på!

Ibland liknar barn och föräldrar varandra utseende mässigt och ibland gör de inte det.

- Vad betyder det för mig att likna eller inte likna varandra?
- Vilken betydelse tror jag att det kan ha för barnet?
- Smälte jag själv in där jag växte upp? Om inte – hur hanterade jag det?
- Hur kan jag hjälpa mitt barn att hantera att vi är olika?
- Finns det likheter vi kan upptäcka?
- Hur tror jag att det kommer att kännas för mig och barnet att alla kan se att vi är en adoptivfamilj?

Diskriminering

Adoptivföräldrar behöver vara medvetna om rasism och veta hur människor uppfattas och bemöts olika beroende på sitt utseende. Fortfarande förknippar många svenskhet med ett skandinaviskt utseende, och de som tänker så uppfattar internationellt adopterade som främmande. Utseendet kopplas dessutom inte bara till geografiska regioner utan också till yttre och inre egenskaper, och för en del har utseendet samband med idéer om att människor skulle ha olika värde. Det kan vara förödande för självbilden och känslan av tillhörighet att hela tiden behöva svara på frågan: Var kommer du ifrån?

Rasifiering är ännu mer vanligt förekommande än rasism. Att se en människa ur ett rasifierat perspektiv är att betrakta individen som en stereotyp utifrån fördomar om deras bakgrund eller ursprung.

Adoptivföräldrars attityder i frågor som rör kulturell mångfald påverkar hur deras barn ser på sig själva. Internationellt adopterade barn kommer från andra länder och har invandrat till Sverige. Därför påverkas deras självbild av föreställningar om och fördomar mot människor som kommer från deras ursprungsland, oavsett om den adopterade identifierar sig med sitt ursprung eller tar avstånd från det [53].

Men jag klarade mig undan den värsta mobbingen därför att:

Du är ju inte invandrare.

Sade klasskamraterna. I nästa stund kunde de sitta och gasta om att svartskallarna borde kastas ut. Att de bara kommer hit för att tjäna pengar. Blattarna. Svartingarna.

När en pojke från Ungern började i min klass blev han snabbt klassens svartskalle, inte jag, fast min hårfärg var densamma. Han blev mobbad, inte jag.

UR BLOD ÄR TJOCKARE ÄN VATTEN AV ASTRID TROTZIG

Familjer med barn vars ursprung inte är uppenbart genom utseendet kan drabbas på ett särskilt sätt av fördomar om andra länder och kulturer. När omgivningen inte förstår att en adoption har ägt rum är det lätt hänt att barnet såras av fördomar och kränkande åsikter om adoptioner eller barnets ursprungsland.

*Jag trodde det var jättehemskt i mitt ursprungsland
hela min uppväxt, ända tills jag åkte dit som vuxen.*

ANONYM ADOPTERAD

Vår bild av omvärlden blir vanligen mindre nyanserad ju längre bort något är, och man ser gärna sitt eget sammanhang som centrum i världen. Det man själv är van vid uppfattas som naturligt och överlägset [61].

Detta påverkar den allmänna uppfattningen om de länder vi adopterar ifrån och barnens intryck av sina födelseländer. När ursprungsländerna förekommer i medierna skildras ofta svårigheter såsom krig, svält, naturkatastrofer och sjukdomar. Mer sällan handlar det om sådant som i västvärlden betraktas som status- och prestigefyllt.

Fundera på!

- Hur kan jag som förälder bemöta rasism i vardagsmiljön?
- Hur kan jag stötta mitt barn i att bemöta rasism?

Adopterades ursprung

Varje adopterad person har sitt eget sätt att förhålla sig till sitt ursprung. Adoptivföräldrar behöver hitta en balans mellan att bejaka barnets historia och barnets tillhörighet i adoptivfamiljen så att barnet kan bli stärkt av och stolt över båda sina ursprung. Det är viktigt att föräldrarna pratar med barnet om ursprunget och adoptionen på ett sätt som passar barnets mognadsnivå. Det är också viktigt att de visar barnet att de är öppna för att prata och berätta vad de vet om bakgrunden. Den adopterade behöver själv få välja om och i så fall när hon eller han vill söka sitt ursprung.

Jag har aldrig känt mig rotlös. Möjligtvis rastlös. Kanske är det en följd av undermålig rotväxt. Om jag lät mig analyseras skulle det säkert visa sig att otålighet, överdrivet behov av att socialisera, mörkräddhet och önskan att ständigt vara bekräftad och efterfrågad, definitivt har att göra med mina två blanka första år. År som jag inte har något som helst medvetet minne av. Men vem har det?

UR HITTA HEM AV SONJA BJÖRK

Att söka sitt ursprung kan innebära olika saker. En del söker information om sin livshistoria i sina adoptionsdokument, och andra söker efter släktingar eller platser som är en del av familjehistorien. En del är mer intresserade av var de kommer ifrån och vill lära känna sitt ursprungsland och kulturen där.

Vuxna invandrare från de adopterades ursprungsländer och närliggande länder kan utgöra en tillgång för adoptivfamiljen. Genom sin anknytning till barnets ursprungskultur kan de ge tillgång till denna kultur och bli förebilder som liknar barnet utseendemässigt.

En annan resurs är de föreningar för adopterade och adoptivföräldrar som finns. Det brukar vara givande att kunna prata med andra som förstår olika dilemman för att de själva befinner sig i en liknande situation.

Genom föreningarna kan man få råd, tips, stöd och hjälp i olika sammanhang och möjlighet att utbyta erfarenheter [62].

Fundera på!

- Vad betyder mitt eget ursprung för mig?
- Hur kan jag stötta mitt barn i att söka sitt ursprung?

Öppenhet i adoptivfamiljen

Adoptivföräldrarnas förhållningssätt till adoptionen har stor betydelse för barns möjligheter att utveckla en trygg identitet. Det är föräldrarnas ansvar att prata med barnen om adoptionen och skapa utrymme för barnets upplevelse och uppfattning. Tillgången till information är inte avgörande, utan det viktiga är att man öppet kan prata om tankar och känslor som rör adoptionen [63].

Om skillnaderna i utseende är små kan detta väcka tanken hos adoptivföräldrarna att hemlighålla barnets ursprung [57]. Genom vuxna adopterade och genom forskning vet vi dock att öppenheten i denna fråga är viktig för att barnet ska kunna utveckla en tillit till sina föräldrar och andra vuxna samt utveckla den egna självuppfattningen. Barn har dessutom genom barnkonventionen rätten att få kunskap om sitt ursprung, och det är i första hand adoptivföräldrarnas ansvar att prata med barnet om adoptionen och ursprunget. Många adopterade vittnar om att öppenheten är mycket viktig, oavsett om adoptionen är synlig eller inte.

Adoption handlar om glädje och sorg, svårigheter och möjligheter. Det är ofta lättare att prata om glädjen över att ha fått sitt barn än om vad som hände före adoptionen. Barn undviker också ofta att prata om sådant som de tror att deras föräldrar har svårt att hantera. Därför är det viktigt att adoptivföräldrar är öppna för att prata om adoptionens alla aspekter. Den bästa förberedelsen är att fundera och känna efter vad adoptionen och barnets bakgrund innebär.

När man pratar med barnet om den biologiska familjen kan man hålla i minnet att barnet förstår utifrån sin utvecklingsnivå. Därför kan det vara bra att läsa på lite om hur barn i olika åldrar tänker och skapar menings-sammanhang. Men det centrala är alltid att ta sig tid och lyssna på barnet och att låta barnets frågor och funderingar styra samtalet. Barnets behov av att prata om och bearbeta ursprungsfrågor följer ofta med hela livet.

Fundera på!

- Hur känner jag inför att vara öppen om barnets ursprung?

Om barnet redan från början får bestämma nivån ökar chansen att det som sägs är begripligt, och det ger goda förutsättningar för en fortsatt positiv process.

För adoptivföräldrar kan det vara svårt att förmedla information om barnets bakgrund som kan vara obehaglig och skrämmande. Man behöver hitta ett sätt att prata om verkligheten som inte undviker det svåra men som samtidigt kan stödja barnets självkänsla och utveckling. Adoptivföräldrar kan pröva att prata med någon om det svåra för att hitta ord och formuleringar som känns bekväma och naturliga [64].

Barnets biologiska familj är inte utbytbar, den kommer alltid att förbli hans ursprung, upphovet till hans tillvaro i världen, källan till hans ärvda egenskaper. Barnets adoptivfamilj är inte heller utbytbar, den förser honom med hans förankring i tillvaron, ger honom den bas, varifrån han sedan ska gå ut i livet och forma sin egen tillvaro.

UR BLI ADOPTIVFAMILJ AV GUNILLA ANDERSSON

Adoptionstriangeln

Adoptionen skapar ett föräldrabarnförhållande mellan adoptivföräldrarna och barnet och skiljer barnet från dess biologiska föräldrar. Samtidigt sammanflätas två familjer i barnets livshistoria. Relationen mellan adopterade barn, de biologiska föräldrarna och adoptivföräldrarna kallas ibland för adoptionstriangeln.

Adoptivbarnen och de biologiska föräldrarna har förlorat varandra. Dessutom kan adoptivföräldrarna bära på en förlust om de valde adoptionen på grund av ofrivillig barnlöshet. Om sorgen inte får komma till uttryck finns risk för att obearbetade känslor kastar sin skugga över de relationer som är här och nu. Men när saknad och sorg får ta sin plats i livet blir det lättare att glädjas åt det man har [60].

En av adoptivföräldraskapets särskilda uppgifter är att ge barnet frihet att utforska sina känslor och tankar i relation till de biologiska föräldrarna.

Därför måste adoptivföräldrar fundera kring vad de själva känner gentemot de biologiska föräldrarna [63].

Många adoptivföräldrar har blandade känslor och frågor kring de biologiska föräldrarna. Det kan vara sorg över deras situation, ilska över vad de utsatte barnet för, frågor kring hur de tänkte och kände, avund för att de fick föda barnet och tacksamhet för barnet. Många adoptivföräldrar beskriver att de har egen relation till de biologiska föräldrarna och en del familjer ser den biologiska familjen som en del av släkten.

Under uppväxten när barnet formar sin identitet kommer erfarenheter av och fantasier om alla föräldrarna att vara viktiga. Adoptivföräldrar som är medvetna om att barnen har tankar och frågor kring sin biologiska familj har större chans att fånga upp sådana funderingar. Vanliga frågor kan vara "Hur ser de ut?", "Hur lever de?", "Varför lämnades jag bort?", "Har jag några syskon?" och "Kommer jag att träffa dem någon gång?".

Det är viktigt att adopterade barn får möjlighet att prata om den biologiska familjen med sina adoptivföräldrar. Tankar och fantasier kan annars lätt bli önskedrömmar eller skräckhistorier. Ibland kan idealiserade föräldrabilder användas vid konflikter med adoptivföräldrarna, som då inte alls kan leva upp till den drömbild som barnet har skapat av sina biologiska föräldrar eller sitt ursprungsland. Genom att prata om det man vet och inte vet kan adoptivföräldrarna hjälpa barnet att få en realistisk bild av sin livshistoria.

Fundera på!

Läs dikten av Nilima Mehta ur
Ours by choice på nästa sida.
Fundera en stund på innebörden
och prata med någon eller några
om de tankar den väcker.

*Ett adoptivbarns historia
Det var en gång två kvinnor
De kände inte varandra
Den ena minns jag inte
Den andra kallar jag mamma
Två liv formade mig till en person
En blev min ledstjärna
Den andra blev min sol
Den första gav mig livet
Den andra lärde mig att leva det
Den första gav mig
längtan efter kärlek
Och den andra var där för att älska
En gav mig min nationalitet
Den andra gav mig ett namn
En gav mig förutsättningar
Den andra gav mig ett mål
En gav mig starka känslor
Den andra tog hand om min rädsla
En såg mitt första, söta leende
En annan torkade mina tårar
En övergav mig
– det var allt hon kunde göra
Den andra bad om ett barn
och Gud ledde mig direkt till dig
Och nu frågar jag mig som jag alltid
gjort genom åren
Arv eller miljö
– vilket är du en produkt av
Ingen min vän – ingendera
Det är bara två olika sorters kärlek*

**UR OURS BY CHOICE AV NILIMA MEHTA
ÖVERSÄTTNING SUMMI SUNDQUIST**

Återresor

Många adopterade gör återresor. En del reser tillbaka för att söka efter eller träffa sin biologiska familj medan andra huvudsakligen vill lära känna sitt ursprungslands kultur eller kanske bara se landet där de föddes.

Genom att göra en återresa kan man skapa en länk mellan då och nu. Det kan vara ett sätt att förstå vilken resa man gjorde som liten och hur den har påverkat livet. Många adopterade som rest tillbaka till sitt ursprungsland berättar om intensiva känslor av övergivenhet, sorg och förvirring men också glädje. De känslor som väcks kan leda till en djupare självkänedom. För en del kan det vara svårt att landa i Sverige igen och hantera det nya som man upptäckt om sig själv.

Att som adoptivförälder följa med vid återresa och därigenom finnas tillgänglig kan vara ett stort värde för den adopterade. Att finnas till hands utan att överta ansvar för processen är i de flesta fall en viktig funktion.

Det kan vara en stark upplevelse att smälta in utseendemässigt. Samtidigt kan det bli frustrerande för den adopterade när omgivningen förväntar sig att hon eller han ska kunna språket och de sociala koderna. Upplevelsen av tillhörighet kan hamna i ett nytt ljus. En del får en känsla av att komma hem medan andra snarare känner sig mer svenska än någonsin då de besöker sitt ursprungsland. Många adopterade beskriver också en känsla av dubbelhet [65]

Resor med barn

Det blir allt vanligare att adoptivfamiljer reser tillbaka tillsammans medan barnen fortfarande är små. Då är det viktigt att planera resan utifrån barnets ålder och mognad. För en del barn räcker det att besöka landet som turist medan andra vill besöka sin institution eller sitt familjehem, se platsen de hittades på eller kanske till och med försöka hitta mer information om den biologiska familjen.

Det är viktigt att prata om vad barnet förväntar sig av resan och vilka tankar och känslor resan kan väcka hos barnet. Oavsett hur resan görs innebär besöket att barnet kommer att möta en befolkning som ser ut som honom eller henne själv. Barnet kommer också få uppleva att det är föräldrarna som ser annorlunda ut. Under resan kommer barnet troligen att fundera över hur de biologiska föräldrarna lever. Vad kan det innebära att resa som turist i relativt överflöd om barnet har en bild av att de biologiska föräldrarna lever i fattigdom? Det kan finnas goda skäl för att göra resan i en mer genuin form under enklare omständigheter för att barnet ska komma så nära sitt ursprung som möjligt. Det är troligt att de vuxna man

När behöver ett litet barn terapi? Det är inte alltid lätt att avgöra. Varje barn är unikt i sin sorg och uttrycksätten lika många som barnen. Man får inte sjukförklara vanliga uttryck för sorg. Att sörja är ingen sjukdom och man får aldrig förringa barns egen läkande förmåga. Det är dock viktigt att uppmärksamma om sorgetrytningar fastnar eller börjar ta avvikande vägar.

UR EN STOR OCH EN LITEN ÄR BORTA AV ELISABETH CLEVE

möter under resan kan väcka tankar hos barnet; "det där skulle kunna vara min mamma eller pappa".

Barn som ska resa till ursprungslandet kan börja oroa sig för att bli lämnade igen. Oron kan väckas redan då familjen börjar prata om att göra en resa. Det kan vara en uttalad oro som går att prata om eller en djupt underliggande rädsla. Ett sätt att lugna barnet kan vara att även prata om hemresan [65].

Att ge sitt barn allt stöd det behöver

Adopterade behöver inte växa upp med perfekta föräldrar, men det är viktigt att de alltid står kvar i livets alla skiften. Det är också viktigt att adoptivföräldrar litar på att de är betydelsefulla för sina barn och att de är beredda att söka stöd i sitt föräldraskap samt hjälp till sina barn när det behövs.

Texterna i den här boken tar upp olika teman som kan vara betydelsefulla för adoptivbarnet och adoptivfamiljen. Men forsknings- och erfarenhetsbaserad kunskap bygger på generaliseringar och kan inte alltid överföras till de egna, unika upplevelserna. Därför är det viktigt att se och lyssna på sitt barn, och man behöver inte alltid komma med svar eller lösningar. Många gånger ger man bäst stöd genom att bara lyssna och visa att man vill förstå det som barnet säger.

Samtal med barn kräver både tid och tålamod. Små barn lever i nuet och då måste man vara tillgänglig för prat när barnet känner för att prata. Men det gäller även med äldre barn och tonåringar.

Om samtalsämnet är känslomässigt laddat är det också viktigt att följa barnets eller den unges behov av att ta paus i samtalet.

Var kan man få hjälp?

Tveka inte att söka professionell hjälp om du känner dig orolig för ditt barn. Du kan söka råd och stöd hos socialnämnden i din kommun eller stadsdel. Socialnämnden har enligt 5 kap. 1 § SoL ett särskilt ansvar för att adoptivfamiljer får det stöd och den hjälp som de kan behöva sedan adoptionen genomförts. Det går även att få rådgivning och stöd från familjerådgivningen, barn- och ungdomspsykiatrin, en kurator eller psykolog inom barnhälsovården, förskolan, skolan och ungdomsmottagningen.

Förberedelser efter barnbeskedet

Kapitlet är en grund för det förberedande samtal som kommunen erbjuder i samband med att du ansöker om samtycke för att adoptera ett barn. Avsnittet vänder sig till dig som har fått ett barnbesked och står inför att ta emot ett barn, och innehåller också en del som handlar om din och kommunens fortsatta stödplanering.

Det är många områden som kräver förberedelse och planering inför mottagande av ett adoptivbarn. Innan barnet kommit kan förberedelserna vara att arbeta med frågor som är övergripande och av reflekterande karaktär. Avsnittet innehåller exempel på sådana frågeställningar. När barnet senare kommer blir familjens och barnets behov mer specifika och då behövs en planering för stöd som tillmötesgår dessa behov.

Förberedande samtal

Frågorna i kapitlet ligger till grund för det förberedande samtal som kommunen kan erbjuda i samband med att du ansöker om samtycke. Inför ett sådant samtal är det i första hand bra om du har tänkt igenom frågorna, men det kan också vara bra att ha gått tillbaka och läst i kursboken. I början av varje frågeavsnitt finns en anvisning om vilka kapitel som de är kopplade till. Om du har andra frågor som är mer relevanta för dig än de som tas upp i kapitlet, ta gärna upp dem med din handläggare vid kommunen.

Resor och andra praktiska förberedelser

Det här kapitlet och det förberedande samtalet fokuserar på förberedelser kring adoptionen som sådan. Den praktiska informationen, hur mycket du behöver förbereda dig och på vilket sätt, kan du få från din adoptionsorganisation.

Tips!

- Skriv gärna ner tankar, förväntningar och andra frågor som väcks inför förberedelsesamtalet.

1. Barnet

Läs igenom kapitel 2, Barns utveckling och kapitel 3, Barnen

Utifrån barnbeskedet vet du nu bland annat barnets namn, ålder och kön och en del om ditt barns historia. Barnbesked kan skilja sig åt i omfattning men brukar också innehålla ett foto på barnet, en läkarrapport och ibland också en rapport om barnets sociala bakgrund. Barnbeskedet kan ge en bild av hur ditt barn har haft det hittills, men den bilden är inte fullständig och kan vara missvisande. Det är viktigt att reflektera över betydelsen av den information som finns i barnbeskedet. Vad kan den innebära för ditt föräldraskap på kort och lång sikt? Vilka resurser kan behöva aktiveras i familj och samhällsfunktioner?

- Vilka tankar och känslor väcker informationen om ditt barn?

- Vilka förhållanden kan ditt barn har levt i och vad kan ditt barn ha anpassat sig till?

- Om det framkommer information om att ditt barn behöver läkarvård eller andra insatser på grund av sin hälsa, hur behöver du planera för detta?

- Vilka personer vill du ge information om barnets bakgrund?

- Vad tror du att ditt barn behöver från dig som förälder med tanke på den bakgrund som barnet har? Vilka behov hos barnet blir särskilt viktiga för dig att tillmötesgå?

---

2. Familjeförberedelser

Läs igenom avsnittet *Att vänta och förbereda sig i kapitel 5, Att möta barnet.*

Du och dina närmaste förbereder er nu för att ta emot barnet som snart ska komma. Detta innebär en stor förändring för alla, oavsett om du är ensamstående eller lever i en parrelation, och oavsett om du har barn sedan tidigare eller inte.

- Vilka anpassningar behöver du göra för barnet?

- Om ni är ett par som ska bli föräldrar, vilka anpassningar i er relation behöver ni göra?

- Om det finns barn sedan tidigare i familjen, hur kan du förbereda det eller de på syskonets ankomst?

- Hur behöver du förbereda din släkt och dina vänner inför barnets ankomst?

- Vilket stöd behöver du av din släkt och vänner? Vilket stöd tror du att du kommer att kunna få?

---

3. Mötet med barnet

Läs igenom avsnitten Hur förbereds barnen, Att ta emot barnet, Vistelsetiden och Att hjälpa barnet att knyta ihop livet före och efter adoptionen i kapitel 5, Att möta barnet.

Det är snart dags att träffa ditt barn. Det kan vara svårt att förutse dina reaktioner inför det första mötet och du kan inte heller veta hur barnet kommer att reagera. Som förberedelse kan du försöka att föreställa dig olika scenarier och reaktioner. Du kan få mycket information genom din adoptionsorganisation. Du kan också få tips genom egna nätverk eller personer som har gjort samma resa tidigare. Vissa personer tycker generellt om att vara väldigt väl förberedda, andra föredrar att vara öppna och flexibla. Det kan vara bra i adoptions-sammanhang att kombinera förberedelser med öppenhet och flexibilitet. Tänk också på att fråga efter och spara saker från barnets miljö den första tiden. Dessa saker kan senare fylla en funktion som en länk till barnets bakgrund.

Förberedelse inför mötet

- Vad vet du om hur ett överlämnande kan gå till i det land där du ska hämta ditt barn?

- Vet du om och i så fall hur ditt barn förbereds på mötet?

- Vilka frågor kan du förbereda redan nu till de vuxna som känner barnet?

Det första mötet

- Hur tror du att ditt barn kommer att uppleva det?

- Hur ser du på möjligheten att få träffa ditt barns biologiska föräldrar, släkt eller familjehemsföräldrar?

- Vad kan du göra för att hjälpa ditt barn så att mötet blir så bra som möjligt?

- Vad kan du göra för att underlätta för barnet den första tiden?

- Finns det något som oroar dig inför resan? Hur kan du i så fall få hjälp och stöd kring detta?

---

4. Första tiden hemma

Läs kapitel 6, *Den första tiden tillsammans*.

När ni kommer tillbaka till Sverige är du i din vanliga miljö, men för ditt barn är allt nytt och främmande. Samtidigt som barnet har skilts från det som är välkänt ska barnet vänja sig vid allt nytt och vid sina nya föräldrar. Barnet har kanske aldrig levt i en familj. Det är inte ovanligt att krocken mellan förlust och nyorientering utlöser krisreaktioner hos barnet. Saknaden efter det tidigare livet kan vara stor och ditt barn kan ge uttryck för sorg.

- Hur kan innehållet i barnbeskedet vara till hjälp för att förstå barnet?

- Du och ditt barn har antagligen inte samma språk, och det kan vara svårt för er att förstå varandra till en början. Hur kan du underlätta kommunikationen mellan er?

Ditt barns reaktioner

Ditt barns upplevelser innan adoptionen och den stora omställningen i samband med den kan ta sig olika uttryck när ni har kommit hem. Det är omöjligt att förutsäga hur ditt barn kommer att reagera. En del av barnets uttryckssätt kan vara svåra att förstå och kanske göra dig orolig. Gemensamt för många adoptivbarn är att de behöver stöd och trygghet för att släppa beteenden som var funktionella när barnet bodde på institution.

- Hur kan du hjälpa ditt barn att hantera sina känslor?

- Vilket stöd tror du att du behöver för detta?

---

5. Råd, stöd och hjälp

Att behöva stöd är naturligt för alla föräldrar, och att kunna be om hjälp är en styrka i föräldraskapet. Föräldrar behöver ofta råd, stöd eller hjälp utöver vad det vanliga nätverket kan ge. Att bilda familj genom adoption kan dessutom ställa speciella krav på dig som förälder. Samhället har ett särskilt ansvar att ge stöd genom att det medverkar till familjebildningen. Detta uttrycks både i Socialtjänstlagen, Barnkonventionen och Haagkonventionen. Stöd kan behövas vid olika faser. Vanliga områden där det kan behövas stöd är anknytning och samspel, identitetsutveckling och ursprungssökning.

- Inom vilka områden ser du att du kan komma att behöva stöd?

Barnvårdscentralen, BVC

Barnvårdscentralen hjälper dig med frågor som rör hälsoundersökningar och vaccinationer av barn upp till förskoleåldern. Du kan också få råd om allt som rör ditt barns utveckling och ditt föräldraskap.

Socialtjänsten och familjerätten

Socialtjänsten har ett allmänt ansvar för alla barn som bor i kommunen. Dessutom är socialtjänsten skyldig att tillgodose det behov av stöd och hjälp som kan finnas efter en adoption. Tillgången till stöd kan vara placerat på olika enheter inom socialtjänsten, vanliga sådana är familjerätt och öppenvård.

Familjerådgivningen

Av familjerådgivningen kan du få hjälp med att bearbeta samlevnadsfrågor eller konflikter i din familj eller i ditt parförhållande. Familjerådgivning kan erbjudas i alla kommuner.

Barn- och ungdomspsykiatri, BUP

BUP kan ge stöd eller behandling om du och ditt barn behöver en psykiatrisk specialistkompetens. Både föräldrar och barn kan själva ta kontakt med BUP. Många mottagningar kan ge rådgivning på telefon.

Habiliteringen

Habiliteringen ger råd, stöd och behandling till barn och ungdomar med varaktiga funktionsnedsättningar. De ger också stöd till föräldrar och andra närstående.

Elevhälsovård (kurator, logoped)

Ungdomsmottagning

Anhörigstöd

Anhörigstöd vänder sig till personer som vårdar eller stödjer en närstående som är sjuk en längre tid eller har funktionsnedsättningar.

Eventuella kontakter:

Det finns också andra möjligheter till stöd. Adoptions specifikt stöd finns hos ett flertal privata psykologer och psykoterapeuter. Ideella organisationer kan ha hjälplinjer för föräldrar och barn. Det finns föreningar för adoptivföräldrar och adopterade från olika länder. Även religiösa samfund kan erbjuda kris- och samtalsstöd.

Referenser och förklaringar

- 1 Propositionen Internationella adoptionsfrågor (prop. 2003/04:131 s. 63).
- 2 Propositionen Internationella adoptionsfrågor (prop. 2003/04:131 s. 59).
- 2 Lindgren, C. Internationell adoption i Sverige: politik och praktik från sextiotial till nittiotial. Stockholm: Myndigheten för internationella adoptionsfrågor (MIA); 2010.
- 4 Myndigheten för internationella adoptionsfrågor. Årsredovisning 2013. Hämtad 2014-06-11 från <http://www.mia.eu/Documents/OmMia/MIAarsred.pdf>.
- 5 Adoption – till vilket pris? Volym 1. Betänkandet av Utredningen om internationella adoptioner (SOU 2003:49).
- 6 De engelska uttrycken ger en tydligare gradskillnad än de svenska: Enligt artikel 3 ska barnets bästa komma i främsta rummet, på engelska "be a primary consideration". Artikel 21 anger att barnets bästa främst ska beaktas, på engelska "be the paramount consideration".
- 7 Brandin Berndtsson, M, Juhlén, K. Handbok om Barnkonventionen. Stockholm: UNICEF Sverige; 2008.
- 8 En särskild utredare ska kartlägga hur tillämpningen av lagar och andra föreskrifter överensstämmer med barnets rättigheter enligt barnkonventionen samt analysera för- och nackdelar med att göra konventionen till lag i Sverige: Översyn av barnets rättigheter i svensk rätt, kommittédirektiv 2013:35. Uppdraget ska redovisas senast den 4 mars 2015.
- 9 Kassman, M. Barnets bästa: från vision till verklighet. Stockholm: Barnombudsmannen; 2001.
- 10 Propositionen Strategi för att stärka barnets rättigheter i Sverige (prop. 2009/10:232 s. 11).
- 11 Barnmisshandel. Att förebygga och åtgärda. Slutbetänkande av Kommittén mot barnmisshandel (SOU 2001:72)
- 12 I Socialstyrelsens allmänna råd (SOSFS 2008:8) om socialnämndens handläggning av ärenden om adoption anges vilken kompetens den som leder föräldrautbildningen bör ha och att det är kommunen som bör se till att utbildaren har denna kompetens.

- 13 I Socialstyrelsens allmänna råd (SOSFS 2008:8) om socialnämndens handläggning av ärenden om adoption anges vilken kompetens den som handlägger medgivandeutredningar bör ha.
- 14 Socialstyrelsens allmänna råd (SOSFS 2008:8) om socialnämndens handläggning av ärenden om adoption.
- 15 Havnesköld, L, Risholm Mothander, P. Utvecklingspsykologi. Stockholm: Liber; 2009.
- 16 Solms, M, Turnbull, O, Rundgren, P. Hjärnan och den inre världen: en introduktion till psykoanalysens neurovetenskapliga grunder. Stockholm: Natur och kultur; 2005.
- 17 Cozolino, L.J. The neuroscience of human relationships: attachment and the developing social brain. New York: W. W. Norton; 2006.
- 18 Brodén, M. Graviditetens möjligheter: en tid då relationer skapas och utvecklas. Stockholm: Natur och kultur; 2004.
- 19 Hofsten, Cv. Hur uppfattar spädbarnet omvärlden – och vad tänker det? In: Hwang P, editor. Spädbarnets psykologi. Stockholm: Natur och kultur; 1999.
- 20 Stern, DN, Nilsson, B. Spädbarnets interpersonella värld: ett psykoanalytiskt och utvecklingspsykologiskt perspektiv. Stockholm: Natur och kultur; 2003.
- 21 Bowlby, J. Attachment and loss. Vol. 1, Attachment. London: Pimlico; 1997.
- 22 Bowlby, J. Attachment and loss. Vol. 2, Separation, anxiety and anger. London: Pimlico; 1998.
- 23 Bowlby, J. Attachment and loss. Vol. 3, Loss: sadness and depression. London: Pimlico; 1998.
- 24 Bowlby, J, Wiking, P, Risholm Mothander, P. En trygg bas: kliniska tillämpningar av anknytningsteorin. Stockholm: Natur & kultur; 2010.
- 25 Dozier, M, Bick, J, Bernard, K. Intervening With Foster Parents to Enhance Biobehavioral Outcomes Among Infants and Toddlers. Zero to three. 2011; 31(3):17–22.
- 26 Broberg, A. Anknytning i praktiken: tillämpningar av anknytningsteorin. Stockholm: Natur och kultur; 2008.

- 27 Bremberg, S. Nya verktyg för föräldrar: förslag till nya former av föräldrastöd. Stockholm: Statens folkhälsoinstitut; 2004.
- 28 Lieberman, AF, Broberg, A, Rundgren, P. Småbarnsliv: den känslomässiga utvecklingen mellan 1 och 4 år. Stockholm: Natur och kultur i samarbete med Rädda barnen; 1996.
- 29 Bergström, M, Bylund, N, Sjöberg, L. Lyhört föräldraskap: barns utveckling och anknytning de första fyra åren. Stockholm: Bonnier fakta; 2013.
- 30 Broberg, A. Anknytningsteori: betydelsen av nära känslomässiga relationer. Stockholm: Natur och kultur; 2006.
- 31 Lagergren, C. Hur får man ett språk?: om adoptivbarns språkutveckling. [Sundbyberg: Adoptionscentrum]; 2000.
- 32 Utgår från principerna i 1993 års Haagkonvention, svensk lagstiftning (LIA) och samlad kunskap på Myndigheten för internationella adoptionsfrågor, MIA.
- 33 Broberg, A. Att knyta an på nytt – en utmaning för internationellt adopterade barn? In: Carlberg M, Nordin Jareno K, editors.
- 34 Internationellt adopterade i Sverige: vad säger forskningen? Stockholm: Gothia; 2007 s. 47–79.
- 35 Steele, M, Hodges, J, Kaniuk, J, Steele, H. Mental Representation and Change: Developing Attachment Relationships in an Adoption Context. *Psychoanalytic Inquiry*. 2010; 01/2010(30):25–40.
- 36 Myndigheten för internationella adoptionsfrågor. Ska jag vara här? Om adopterade barn i förskolan.
- 37 Cederblad, M, Hook, B, Irhammar, M, Mercke, AM. Mental health in international adoptees as teenagers and young adults. An epidemiological study. *Journal of child psychology and psychiatry, and allied disciplines*. 1999; 40(8):1239–48.
- 38 Adoptie, VI. Stichting Adoptievoorzieningen. Handboek 2003–2004. Internationella adoptioner – handbok för socialnämnder. Stockholm: Fritzes offentliga publikationer; 1997.
- 39 Baseras på information som MIA får i olika sammanhang, som på resor och i rapporter.

- 40 Myndigheten för internationella adoptionsfrågor. Adopterade barn möter barnhälsovården. 2013. Hämtad 2014-03-15 från <http://www.mia.eu/Documents/publikationer/BHC.pdf>.
- 41 Juffer, F, Palacios, J, Le Mare, L, Barke, E, Tieman, W, Bakermans-Kranenburg, MJ. Development of adopted children with histories of early adversity. Monographs of the Society for Research in Child Development. 2011; 76(4):31–61.
- 42 Fagrell, E-B. Att behålla sina rötter: om släktingadopterade barns levnadsförhållanden. Tullinge: FoU Södertörn; 2000.
- 43 Kihlbom, M, Mattsson, K, Ström, A, Torudd, C. Uppgift förälder: att förstå och stödja föräldravivandet. Stockholm: Natur och kultur; 1994.
- 44 Stern, DN, Risholm Mothander, P, Nilson, B. Moderskapskonstellationen: en integrerad syn på psykoterapi med föräldrar och små barn. Stockholm: Natur och kultur; 1996.
- 45 Risholm Mothander, P. Mellan mor och barn. Stockholm: Liber utbildning; 1994.
- 46 Raphael-Leff, J. Psychological processes of childbearing. London: Anna Freud Centre; 2009.
- 47 Wirtberg, I. His and her childlessness. Stockholm; 1992.
- 48 Lennéer-Axelsson, B. Männens röster i kris och förändring. Stockholm: Natur och kultur; 1994.
- 49 Adolfsson, J. Ingens mamma: tolv kvinnor om barnfrihet. Stockholm: Atlas; 2013.
- 50 Engwall, K, Peterson, H. Frivillig barnlöshet: barnfrihet i en nordisk kontext. Stockholm: Dialogos; 2010.
- 51 Cederholm Wilhelmsson, G. Adoption av barn med särskilda behov?: S:t Lukas utbildningsinstitut; 2012.
- 52 Rikshandboken för barnhälsovård. Hämtad 2014-03-24 från <http://www.rikshandboken-bhv.se/>.
- 53 Ready for adoption. The pre-Adoption Preparation Course. Danmark: Ankestyrelsen; 2012.
- 54 Gray, D. Attaching in Adoption: Practical Tools for Today's Parents: Jessica Kingsley Publisher; 2012.

- 55 Hodges, J, Steele, M, Hillman, S, Henderson, K, Kaniuk, J. In: Brodzinsky D, Palacios J, editors. Psychological issues in adoption: research and practice. Westport, Conn.: Praeger; 2005.
- 56 Landerholm, L. Övergivenhet i adoptivfamiljen – Tematik hos barn respektive föräldrar utifrån en motivationsteori. Psykisk Hälsa 4/2002. Svenska Föreningen för Psykisk Hälsa; 2002.
- 57 Lindblad, F. Adoption. Lund: Studentlitteratur; 2004.
- 58 Höjer, D, Höjer, L, Gustavsson, P. Adopterade barn: vägledning för förskolan. Stockholm: Sveriges utbildningsradio (UR) i samarbete med Adoptionscentrum och Familjeföreningen för internationell adoption (FFIA); 2005.
- 59 Wrangsjö, B, Winberg Salomonsson, M. Tonårstid: utveckling, problem och psykoterapeutisk behandling. Stockholm: Natur och Kultur; 2007.
- 60 Landerholm, L. Adopterad: lämnad, vald, och sen? Stockholm: Alfabetica/Anamma; 2003.
- 61 Skovdahl, B. Skeletten i garderoben: om rasismens idéhistoriska rötter. Tumba: Mångkulturellt centrum; 2012.
62. Myndigheten för internationella adoptionsfrågor. Hämtat 2014-06-02 från <http://www.mia.eu>.
- 63 Brodzinsky, D. Reconceptualizing Openness in adoption: Implications for Theory, Research and Practices. In: Brodzinsky D, Palacios J, editors. Psychological Issues in adoption. Westport: Praeger Publishers; 2005.
- 64 Myndigheten för internationella adoptionsfrågor. Se varandra: intervju med Ingegerd Brofalk. MIA:s informationsblad, nr 1:2013. Hämtad 2014-02-25 från http://www.mia.eu/sv/Publikationer/MIA-Info/Nr1_2013/.
- 65 Myndigheten för internationella adoptionsfrågor. Ursprung. 2014. Hämtad 2014-03-24 från <http://www.mia.eu/sv/Ursprung/>.
- 66 Siegel, D, Payne Bryson, T. Förstå ditt barns hjärna. Akademius Förlag; 2019
- 67 Broberg, A, Almqvist K, Risholm Motander, P, Tjus T. Klinisk barnpsykologi. Natur & Kultur; 2015

A series of 25 horizontal dotted lines for writing.

Föräldraskap genom adoption är ett utbildningsmaterial till föräldrautbildningen inför internationell adoption. Materialet består av den här boken samt en särskild handledning för utbildare och samtalsledare.

Målet med den obligatoriska föräldrautbildningen är att deltagarna ska kunna fatta ett välgrundat beslut om att gå vidare i adoptionsprocessen eller inte. Den del som handlar om det frivilliga samtalet bygger på frågor och information som är särskilt viktiga efter ett eventuellt barnbesked.

I boken finns fakta, tips och frågor att fundera på. Utöver det väljer den som leder utbildningen eller samtalet övningar och information som passar gruppen eller det individuella samtalet.

Föräldraskap genom adoption
Utbildningsmaterial till föräldrautbildningen

Publikationen kan laddas ner
från www.mfof.se

MYNDIGHETEN FÖR
FAMILJERÄTT OCH
FÖRÄLDRASKAPSTÖD